24 OCAK VE İŞÇİLER

Yıldırım Koç

TÜRKİYE
YOL İŞ SENDİKASI

1989/1

" Sendikalar olarak, bugünkü yasaların kısıtlayıcı ortamında bile, tüm yasal ve demokratik yolları kullanarak; mevzuattaki işçi aleyhine hükümlerin değiştirilmesi için mücadele etmek durumundayız"

Bu koşullarda, Türkiye Yol- İş Sendikası' nın 130 bin üyesinin temsilcileri olan Yönetim Kurulu ve ülkemizin dört bir tarafındaki şubelerin başkanları olarak Bizler, kamuoyuna ve üyelerimize aşağıdaki isteklerimizi ve kararlarımızı duyururuz:

1. Türkiye İşçi Hareketi, artık haklarından hiçbir şeyi feda edemeyeceği bir noktadadır ve artık Türkiye' de çalışan insanın kaybedeceği bir şey kalmadığını görmenin zamanıdır.

2. 24 Ocak 1980 tarihinden beri uygulanmakta olan parasalcı politika terkedilmelidir. Bunun yerine, üretimi artırmaya dönük, kaynakları üretken yatırımlara yönelten ve yurttaşların özgür katılımına dayalı demokratik bir model uygulanmalıdır.

3. Toplumsal düzen, denge ve eşitlik esasına dayandırılmalıdır.

4. Uygulanmakta olan ekonomik modelin gereği olarak 1961 Anayasasına göre işçi haklarında ve sendikal hak ve özgürlüklerde büyük kısıtlamalar getirmiş olan 1982 Anayasası değiştirilmelidir.

5. 2821 ve 2822 sayılı yasalar ile, 1475 sayılı yasada, çalışma hayatında ve sendikal ilişkilerde kısıtlama getiren tüm hükümler çağın gereklerine uygun hale getirilmelidir.

6. Hükümet ve sermaye çevreleri, Türkiye İşçi Hareketini dikkate almaz bir pervasızlık içindedir. Türkiye İşçi Hareketi, üst örgütümüz, Türk- İş' in önderliğinde, işçi hareketinin geleneksel demokratik kitle mücadele araçlarını kullanarak, gereken kişilere gücünü gösterecektir.

7. İşçilere ve en temel sendikal hak ve özgürlüklere yönelik saldırıya en iyi cevap, sendikal hareketin Türkiye çapında gerçekleştireceği bir örgütlenme kampanyası olacaktır.

8. 1986 yılı, bu yönleriyle, Türkiye İşçi Hareketi için büyük uğraşı ve fedakarlık gerektiren bir yıl olacaktır. Türkiye Yol- İş Sendikasının genel Merkez ve şube yöneticileri olarak, 130 bin üyemiz adına, bize düşen görevleri yerine getirmeye hazırız.

TÜRKİYE YOL — İŞ SENDİKASI
BAŞKANLAR KURULU
25 Aralık 1985

SUNUŞ

1985 yılının sona erdiği günlerde toplanan Türkiye Yol - İş Sendikası Başkanlar Kurulu, 24 Ocak 1980 kararları ve getirilen hukuksal çerçeve konusunda aşağıdaki değerlendirmeleri yapmıştır.

1. 24 Ocak 1980 tarihinden günümüze uygulanmakta olan ve ülkemizi tam bir batak içine sürükleyen ekonomik politikanın ana amacı işçilerin ve diğer çalışanların gerçek gelirlerinin düşürülmesidir.

2. Bu ekonomik politikanın uygulanabilmesi için gerekli hukuksal çerçeve, 1982 Anayasası, 2821 ve 2822 sayılı yasalar ve diğer yasalarda yapılan değişikliklerle oluşturulmuştur.

3. Son altı yıl, işçiler ve tüm emekçiler için yoksullaşma ve en temel hak ve özgürlüklerini yitirme anlamına gelmiştir.

4. İşçilere ve sendikal hak ve özgürlüklere yönelik bu gidiş, sermaye çevrelerinin ve bu çevrelerin temsilcisi hükümetlerin dünya çapında yönelttikleri saldırının bir parçasıdır. Bu sistemli ve sürekli saldırı önümüzdeki dönemde de sürecektir.

5. Üst örgütümüz Türk- İş tarafından iyi niyetle yapılan tüm diyalog çağrıları pervasızca reddedilmiş veya oyalama aracı olarak kullanılmıştır. Emeklilik hakkına yönelen son saldırı bu pervasızlığın ve Türkiye İşçi Hareketini yok saymanın bir göstergesidir.

Tek başına bu güncel örnek bile, Sayın Başbakan' ın ifadesiyle zenginden alıp yoksula vermek anlamına gelen sosyal adaletle nasıl ters düşen bir anlayış ve uygulamayla karşı karşıya bulunduğumuzun anlaşılması bakımından yeterlidir. Emeklilik yaşının artırılması için Batı dan örnek gösterenler Batı' da sosyal sigortalar harcamalarına devlet katkısının en az yüzde 50 civarında olduğunu ve oralarda insan ömrünü 80 - 90 yaşına kadar uzatmış bulunan bir sağlık sistemini görmek istemiyorlar. Zenginden alıp yoksula vereceklerini iddia edenler birkaç zengini kurtarmak için devlet kesesinin ağzını ardına kadar açarlarken, binlerce emeklinin, dulun, yetimin kapısında beklediği ve devletin hemen hiçbir katkısı olmaksızın yaşayan Sosyal Sigortalar Kurumu' na destek olmak için insanları öldükten sonra veya ölümün eşiğindeyken emekli etmekten başka çare bulamamışlardır. İşverenlerin primlerini vaktinde ödemelerini sağlamak, kaçak işçi çalıştırma yollarını tıkamak ile sosyal güvenlik kurumlarının iddia edilen mali güçlüklerini aşmaya yetebilirdi. Bunlar da gösteriyor ki, gerçek amaç sosyal güvenlik kurumlarını mali güçlükten kurtarmak değildir. Gerçek amaç, sermaye çevrelerinin har vurup harman savuracakları fonları işçilerin, yani yoksulların cebinden sağlama yolunda bir adım daha atmaktır. Gerçek amaç, sosyal güvenceden yoksun ve böylece kapıkulu olmaya namzet yurttaşlar oluşturma yolunda bir saldırıyı daha gerçekleştirmekten ibarettir.

1.HÜKÜMETİN UYGULADIĞI EKONOMİK POLİTİKA BAŞARISIZDIR

Halen uygulanmakta olan 24 Ocak İstikrar Tedbirleri 1980 yılında uygulamaya konduğunda,

(a) Enflasyonun kontrol altına alınacağı,

(b) Türkiye'nin ödemeler dengesi açığı sorununun çözümleneceği,

(c) Ekonomik büyümenin yeniden sağlanacağı iddia edilmişti.

İşsizlik, 1980 yılı başında, 1985 yılı sonundaki düzeyde olmadığı için, o kadar önemsenmemişti.

Bugün uygulanmakta olan ve yükünü emekçilerin çektiği ekonomik politikanın eleştirisine başlarken, bu amaçlara ne ölçüde ulaşılabildiği ele alınacak. Arkasından, başarıların yada başarı olduğu ileri sürülen işlerin maliyetinin ne olduğu ve bu maliyetin kimin sırtına yüklendiği değerlendirilecek.

a.Enflasyon Kontrol Altına Alınamadı

Hükümet, uyguladığı ekonomik politikalarla enflasyonu kontrol altına alamadı.

Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından hazırlanan Ankara Geçinme İndeksi ve İstanbul Geçinme İndeksi yıllara göre şöyle bir artış gösteriyor:

	Ankara	İstanbul
1978	%53,3	%61,9
1979	%62,0	%63,5
1980	%101,4	%94,3
1981	%33,9	%37,6
1982	%28,4	%32,7
1983	%30,8	%28,8
1984	%47,3	%45,6

1985 yılında tüketici fiyatlarındaki artışın yüzde 50'ye yaklaşması beklenmektedir.

Enflasyonun sorumlusu olarak işçi ücretlerini ve Sendikaları gösterenlerin, 1980-1985 dönemi sonrasında söyleyecek tek bir sözleri dahi kalmamıştır. İkinci bölümde görüleceği gibi, bu dönemde ücretler yarı yarıya düşmüştür. 1980 öncesinde grev uygulayan Sendikalar suçlanmıştı. Ama 1980 Eylül-1984 Eylül döneminde hiç bir grev uygulanmamasına karşın, enflasyon sürdü 2 Ekim 1984 tarihinde, 1980 sonrasının ilk grevi uygulandı. 2 Ekim 1984-4 Ekim 1985 döneminde ise 14 işyerinde yalnızca 1551 işçinin katıldığı grevler oldu ve yalnızca 51 bin işgünü kayboldu. Bu tarihte ayrıca 5 işyerinde 687 işçinin katıldığı grev sürüyordu. Kayıp işgünü ise 68 bindi. Diğer bir deyişle, grev uygulamasına geçildikten sonraki bir yıl içinde grevlerden yalnızca 19 işyeri ve 2238 işçi etkilendi. Yalnızca 119 bin işgünü kayboldu. Halbuki 1980 yılında 227 işyerindeki grevlere 46 bin kişi katılmıştı ve 5,4 milyon işgünü kaybolmuştu. İktidarlar, bu sessizlik ortamına karşın enflasyonu dizginleyemediler. Bu durum da, Türkiye'de enflasyonun sorumluluğunu işçilerin ve Sendikaların sırtına yıkma girişimlerinin dürüstlükle yada bilimle bağdaşmadığını kanıtlıyor.

b.Ödemeler Dengesi Açığı Sorunu Sağlıklı Bir Biçimde Çözümlenemedi.

Türkiye son yıllarda ülke içinde üretimi artırmadan ihracatı ve özellikle de sanayi ürünleri ihracatını artırdı. Bu gelişme, Hükümet tarafından önemli bir başarı olarak gösteriliyor. Ancak, ihracatın artmasıyla Türkiye'nin dış ticaret dengesinde olumlu bir gelişme görülmemektedir. İhracatın daha düşük olduğu yıllarla kıyaslandığında dış ticaret açığımız azalmamıştır. 1984 yılında 7,4 milyar dolarlık ihracat yapıldı. İthalat ise 10,3 milyar dolar oldu. Dış ticaret açığı 2,9 milyar dolar düzeyine yükseldi. 1985 yılının ilk altı ayına ilişkin verilen, dış ticaret açığının daha da artacağını göstermektedir.

İhracatı artırmada kullanılan yöntemler, emekçi halkın sırtındaki yükü ağırlaştırmıştır. Türk halkı daha da az yiyecek, daha da az giyecek, elindekini avucundakini satacak, böylece ödemeler dengesi düzelecek diye umuldu. Ancak Hükümetin umduğu veya iddia ettiği başarı bir türlü gerçekleşmemiştir.

Hükümet, ödemeler dengesi sorununa bir çözüm olarak, turizm gelirlerini artırmaya çalışmaktadır. Turizm gelirlerinde oransal olarak bazı önemli artışlar sağlanmıştır. 1985 yılının ilk altı ayında sağlanan turizm geliri, 1984 yılının aynı döneminin iki katıdır. Ancak Türkiye'nin turizm gelirleri 1984 yılında yalnızca 548 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Diğer bir deyişle, rakamlar küçük olduğundan, yüksek gibi gözüken oranların, sorunların çözümünde fazla bir anlamı yoktur. Türkiye'nin turizm gelirleri, "turizm patlaması" konusundaki tüm iddialara karşın, ödemeler dengesi sorununun sağlıklı bir biçimde çözümlenmesine önemli bir katkıda bulunmamaktadır.

Türkiye'deki yabancı sermaye yatırımları Hükümetin istediği hızda artmamaktadır. Serbest bölgeler kurulmuştur. Başbakan Özal, Türkiye'de ücretlerin ne kadar düşük olduğunu tüm dünyaya göğsünü gere gere anlatmıştır. Buna karşılık, doğrudan yatırım biçimindeki yabancı sermaye bu çağrılara karşılık vermemiştir.

1983 yılında bu yolla gelen sermaye 46 milyon dolardı. 1984 yılında 113 milyon dolara çıktı. 1985 yılının ilk altı ayının verilerinde ise, 1984 yılına göre yüzde 25 dolayında bir azalma var. Yabancı çevreler bir taraftan Türkiye'de ücretlerin daha da düşürülmesini, çalışma mevzuatının daha da geriye götürülmesini istiyorlar. Diğer taraftan, 1986 yılında Türkiye'nin her açıdan güvenilirliğinin önemli ölçüde azaldığını belirtiyorlar. Çeşitli ülkelerdeki gelişmeleri ayrıntılı olarak izleyerek çokuluslu şirketlere kapsamlı raporlar sunan ünlü Frost and Sullivan Şirketi 1986 yılı için Türkiye' den pek umutlu değil. Türkiye 1986 yılı için "yüksek siyasi rizikoya maruz" ülkeler arasına sokulmuş bulunmaktadır.

c.Başarı Diye Sunulanların Ekonomi için Maliyeti Yüksektir.

(1) Dış Borçlar Artmaktadır.

Hükümetin uyguladığı politikalar sonucunda, faizler dışında, 1980 yılı sonunda 15,2 milyar ABD doları olan dış borçlar, 1984 yılı sonunda 19,9 milvar ABD doları oldu. Türkiye Cumhuriyeti'nin kişi başına dış borcu, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerindeki kişi başına dış borç düzeyine yükseldi. Hükümetin uyguladığı bu politika, gelecek yıllarımızı ve çocuklarımızı büyük bir yük altına sokmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin Uluslararası Kuruluşlara olan ekonomik bağımlılığı artmaktadır. Bu gelişmenin siyasal plandaki sonuçları da düşündürücüdür. Borç yükünün miktarını somut olarak görmek için, alınan borçların faizi ile yurtdışındaki Türklerin Türkiye'ye gönderdikleri para karşılaştırılabilir. Yurtdışında işçi olarak çalışan 1 milyon 87 bin işçinin Türkiye'ye gönderdiği para, her yıl ödediğimiz dış borç faizinin biraz altında kalmaktadır.

(2) İç Borçlar Artmaktadır:

Harcamalarını yalnızca eğitim, sağlık, konut gibi alanlarda kısan ve memur aylıklarını düşük tutan Hükümet, vergi kaçırmayı da önlemeyince yada önleyemeyince, iç borçları da artırmıştır. 1980 yılı sonunda 246 milyar TL. olan genel bütçe borçları, 1984 yılı sonunda üç katını aşarak 725 milyar TL.sına ulaşmıştır.

(3)Emisyon Artmaktadır:

Kaynak yaratamayan Hükümet, harcamalarının bir bölümünü emisyonla finanse ediyor. 1984 yılı Aralık ayında tedavüldeki banknot miktarı 973 milyar TL idi. 22 Kasım 1985 tarihinde ise tedavüldeki banknot miktarı 1 308 milyar TL düzeyine uluşmıştı. Hükümetin uyguladığı politikanın iç tutarsızlıklarından biri, harcamalarını kontrol altına alamayarak, bunları Banknot Matbaasından finanse etmeye çalışmasıdır. Emisyonun artması ise, emekçilerden devlete ve devletten de işveren çevrelerine bir kaynak aktarımına yol açmaktadır. Görünürde enflasyon olarak ortaya çıkan olgunun temelinde bu kaynak aktarımı ve buna aracılık eden emisyon artışı yatmaktadır.

(4) Kamu İktisadi Teşebbüsleri Zayıflatılmaktadır:

Yol-İş, sağlıklı işleyen, düşük maliyetlerle ve gelişmiş teknolojilerle üretim yapan, çalışmalarını kar amacıyla değil, toplum yararı amacıyla yönlendiren, yatırımları ülkenin planlı ekonomik kalkınmasına ve toplumun çıkarına göre biçimlendirilmiş, güçlü bir kamu sektöründen yanadır. Ancak Hükümetin uyguladığı politikalar kamu iktisadi teşebbüslerinin zayıflatılmasını ve daha sonra da yetersizlik ve zayıflıkla suçlanarak, özel sektöre devrine dayanmaktadır. 24 Ocak 1980 sonrasında kamu iktisadi teşebbüslerinin daha rasyonel ve verimli bir yapıya kavuşturulması için ciddi hiç bir adım atılmamıştır. Kamu iktisadi teşebbüslerinin zararları, üretimi artırarak ve üretkenliği yükselterek değil, zam yaparak kapatılmaya çalışılmaktadır.

(5) Hükümet Devletin Mal Varlığını Zenginlere Satmaktadır:

Hükümet, "gelir ortaklığı senetleri" adı altında, devletin mal varlığını satışa çıkarmıştır. Keban Barajı ve Boğaziçi Köprüsü'nün gelirleri, bu senetleri alabilecek zenginlere aktarılmaktadır. Gelir ortaklığı senetlerini "halk" satın almamaktadır. Bu senetler, elinde en azından üç-beş milyon nakiti olup da, " güvenilir" yatırım imkanı arayanlardan başlayarak, milyarlara sahip olanlara kadar uzanan bir zenginler grubuna satılmıştır.

(6) Bütçe Açıkları Artmaktadır:

Eğitim, sağlık, konut, sosyal güvenlik gibi harcamalar kısılmakta, yalnızca güvenlik harcamaları artırılmakla yetinilmemektedir. Ayrıca işverenlere çeşitli biçimlerde sağladığı teşviklerin kapsamını genişletmekte, ve işverenlerin gelirleri ile büyük servetleri vergilendirmede isteksiz davranmaktadır. Ücretliler gelir vergisini her ay ücretlerini alırken ve her çeşit dolaylı vergiyi de malları satın alırken öderlerken, diğer sınıf ve tabakalar arasında vergi kaçırma son derece yaygındır. Maliye ve Gümrük Bakanlığı Hesap Uzmanları Kurulunun belirlemelerine göre, ücretliler dışındaki vergi mükellefleri gelirlerinin yüzde 56'sını vergiden kaçırmaktadır. Mülk sahipleri ya yasaların kendilerine tanıdığı muafi-

yetlerden ve teşviklerden yararlanarak, ya da doğrudan vergi kaçırarak, vergi yükünden kurtulmaktadır. Ayrıca, ihracat yapanlara da, yalnızca ihracat yaptıkları için, vergi iadesi adı altında diş kirası ödenmektedir. İhracatçılara 1985 yılının ilk dokuz ayında böylece verilen diş kirası 197 milyar TL. idi. Eğitim, sağlık, konut, sosyal güvenlik gibi harcamalar kısılırken, gerçek üreticilerin işine yaramayan kalemlerdeki harcama artışları, ekonomiyi yönlendirmedeki başarısızlığın önemli nedenlerinden biridir.

(7) Bütçe Dışı Fonlarla Denetimden Kaçılmaktadır:

Hükümet, Bütçeden yaptığı her türlü harcama için Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne karşı sorumludur. Bu nedenle, yapılan her türlü harcama, T.B.M.M. adına Sayıştay tarafından denetlenir. Ancak Hükümet tarafından oluşturulan çok sayıda fona aktarılan büyük miktarlarda kaynak, bu denetimin dışında harcanmaktadır.

(8) Faiz geliri artırılarak, "kara para" olarak isimlendirilen kaynaklar ekonomiye sokulmuş, ancak bunlar üretken alanlara kanalize edilmemiştir. Geçmişte yapılan mal stokçuluğunun yerini, bugün daha geniş kapsamlı ve daha açık bir adaletsizliğe yol açan para spekülasyonu almıştır. Yüksek faiz politikasından yararlananlar emekçiler değil, üretimle hiçbir bağı olmadan ve hiçbir çaba göstermeden yaşayan zengin rantiyelerdir. Faiz gelirlerinden alınan vergilerin düşürülmesi de, bu kesimlere sağlanan haksız bir ek kazanç olmuştur. Özal Hükümetinin uygulamaları sonucunda ekonomik rant ortadan kalkmamış, aksine para piyasasına kayarak meşrulaşarak artmıştır. Azalan ücretlerin bir bölümü işverenlerin kârına dönüşürken küçümsenmeyecek bir bölümü de rantiyelerin faiz gelirini artırmıştır.

(9) Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Devletin Üstlendiği Bazı İşler Özel Sektöre Devredilmek istenmektedir:

Özel Sektörün belirli bir kesimi çeşitli biçimlerde teşvik edilmekte, ancak toplumun maddi ürün üretim kapasitesi artmamaktadır. Her türlü teşvike rağmen ekonomik büyümeyi gerektirdiği gibi gerçekleştiremeyen ve bu konuda yetersizliği her geçen gün yeniden kanıtlanan kesimlere, kamu

iktisadi teşebbüslerinin ve bugüne kadar devletçe üstlenilen çeşitli görevlerin devredilmesinin planları yapılmakta ve bunların bir bölümü uygulamaya konulmaktadır. Kamu kesiminin daraltılması, parası olmayanları da kapsayan hizmetlerin sunulamaması, buna karşılık yalnızca parası olanlara hizmet verilmesi sonucunu doğurur. Türkiye'de devlet, ekonomik yaşamın her alanında hakimiyet kurmuş değildir. Özellikle yeni gelişen sektörlerde özel sektörün iddia edilen "yaratıcılığını" göstermesi için geniş bir alan bulunmaktadır. Eğer amaç, gerçekten özel sektörün "yaratıcılığından" yararlanmak ise, özel sektörün iddia edilen bu yaratıcılığını ortaya koyabileceği el atılmamış geniş alanlar vardır. Öyleyse gerçek amaç, sağlıklı işleyecek bir kamu sektörünün yaratılmasını önlemek, Türkiye'nin üretken kapasitesini geriletmek değilse nedir? Karayollarında işlerin müteahhitlere devri hem hizmetleri aksatıyor, hem de daha yoğun bir sömürü ve işsizliğe yol açıyor. Bir takım gerçek dışı propagandalara dayanarak bu gerçekleri maskelemek mümkün değildir.

(10) Türk Lirasının Değeri Düşürülmüştür ve Düşürülmektedir:

1983 yılı kasım ayı sonunda, 1 ABD dolarının karşılığı 266 TL. idi. Hükümetin iki yıllık yönetimi sonrasında, 1985 yılı Kasım ayı sonunda, 1 ABD dolarının karşılığı 570 TL.sıdır. Türk Lirasının değerinin düşmesi, Türkiye'de emeğin uluslararası piyasalarda değer yitirmesi ile eş anlamlıdır.

(11) Ekonomik Büyümede Yavaşlama Vardır:

Gayri safi milli hasıla 1983 yılında yüzde 3,3 oranında artmıştır. 1984 yılında ise büyüme hızı yüzde 5,9'a yükseldi. Ancak 1985 yılında büyüme hızında bir yavaşlama görülmektedir. Yapılan tahminlere göre, 1985 yılında büyüme hızı yüzde 3,9 düzeyinde kaldı. Ekonominin büyüme hızının yükseltilmesi, üretken kapasitenin artırılmasına, yeni yatırımların yapılmasına bağlıdır. Türkiye'nin nüfusu hızla büyürken, yatırımlarda artış değil, azalma söz konusudur. 1985 yılında toplam yatırımlar, bir önceki yıla göre (az da olsa) azaldı. Kamu yatırımlarındaki azalma oranı ise yüzde 2,4. Yatırımları artırmadan buhrandan çıkılacağı düşüncesi, tüm

yükün ücretliler ve diğer emekçilerin sırtına yıkılması anlamına gelmektedir. İşverenlerin artan karları yatırıma dönüşmemektedir. Kamu kesimi yatırımlarını artırmalı ve özel sektör plan disiplinine alınmalıdır.

Özetle son altı yılda Türkiye ekonomisinin hiçbir temel sorunu çözümlenmemiştir.

- Türk Lirasının değeri bu denli düşürüldükten sonra, doviz rezervlerini artırmak sorun değildir.

- İnsanların cebinde mal alacak para bırakmadıktan sonra, kuyrukları kaldırmanın hiçbir zor yanı yoktur.

- Türk Lirasının değerini ve işgücü maliyetlerini düşürerek ihracatı artırmak övünülecek bir iş değildir. Hiçbir akıllı tüccar, maliyetinin altında fiyatlarla sattığı malları satıyorum diye övünmez.

- İşçi ücretlerinin düşüklüğünü göğsünü gere gere ilan ederek ve her türlü teşviki ve ayrıcalığı sağlayarak yabancı sermayeyi davet etmek ve yabancı sermaye yatırımlarını artırmak büyük bir başarı değildir.

- Ağır koşullarla ve siyasi tavizlerle borç alabilmek ise, acısı sonradan çıkan bir "başarıdır". Bu başarının ne anlama geldiğini Osmanlı İmparatorluğu döneminden iyi biliyoruz.

Hükümet, uyguladığı ekonomik politikalarla, kendi amaçladığı ekonomik yapı değişikliğini de başaramadı. Amaçlanan Türkiye ekonomisinin kapitalist dünya ile daha üst düzeyde bir bütünleşmeye gitmesi ve uluslararası işbölümü çerçevesinde Türkiye'ye layık görülen görevin hakkıyla yerine getirilmesiydi. Hükümet, bu yapı değişikliğini, Türkiye'de çok az hükümetin eline geçmiş geniş yetkilere ve 1980-1985 döneminin siyasal koşullarına rağmen, halkın uzun ve kısa vadeli çıkarlarıyla bağdaştırılması çok güç olan bu dönüşümleri gerçekleştiremedi. Suskun Türkiye konuşan Türkiye'ye dönüşürken, geçmiş beş yılda gerçekleştirilemeyenin önümüzdeki dönemde gerçekleştirilebileceğin sanmak, hayalcilik olur.

Türkiye'de 24 Ocak İstikrar Tedbirleri başarılı olma şansını yitirmiştir. 1980-1985'in siyasal koşullarında bu istikrar tedbirlerinin amaçlarını gerçekleştiremeyenler, 1986 ve son-

rasında hiç bir başarı elde edemezler, 24 Ocak İstikrar tedbirlerinde 1986 yılında ısrar etmenin faturası her açıdan yüklü olacaktır.

İstikrar Tedbirleri Bazı Tekelci İşletmelere Yaramıştır.

İstikrar Tedbirleri, Türkiye toplumunu iki açıdan etkiledi:

a) Amaçlanan ve uygulanan politika açısından başarıyla uygulanan önlemler aracılığıyla,

b) Amaçlanan, ancak uygulamada yetersiz ve başarısız kalınan önlemler aracılığıyla.

Örneğin, işçi ücretlerinin düşürülmesi, amaçlanan ve uygulamada başarı sağlanan bir önlemdir. Uluslararası işbölümüne uymayan bazı işletmelerin tasfiyesi ise amaçlanan, ancak çeşitli nedenlerle yeterince başarılamamış bir hedeftir.

Türkiye ekonomisini yeniden biçimlendirme çabaları içinde mülk sahibi kesimlerin bir bölümü karlarını ve gelirlerini artırırken, bir bölümü de önemli ölçüde zarar gördü. Görülen zararın bir bölümü amaçlanıyordu, bir bölümü ise uygulamalardaki aksaklıklardan kaynaklanıyordu.

Bugün Türkiye'de tekelleşmede giderek hızlanan bir süreç yaşanmaktadır. İşverenlerin oldukça geniş bir kesimi de uygulanan ekonomik politikalardan yakınmaktadır. Uygulanan politikalardan tek yakınmayanlar, uluslararası işbölümü çerçevesinde Türkiye'ye verilen göreve uygun işler yapan tekelci işletmelerdir. Bu alana girmeyen tekelci işletmeler arasında bile huzursuzluk görülmektedir.

İşverenlerin en güçlü kesimlerinin karlarında 1985 yılında görülen gelişme, işverenlerin önemli bir kesiminin paylaştığı sorunların yukarıdakiler için pek fazla geçerli olmadığını göstermektedir. Türkiye'nin en büyük 500 şirketinin toplam bilanço karları 1980 yılında 124 milyar TL. iken, 1984 yılında 655 milyar TL. oldu. Bu şirketlerde çalışan başına yıllık ortalama kar ise 1980 yılında 231 bin TL. iken, 1984 yılında bu miktarın yaklaşık beş katına, 1 milyon 96 bin TL. sına çıktı. Aşağıdaki çizelgede, Türkiye'nin en büyük 500 şirketinin satış hasılatı, bilonço karı, bu şirketlerde çalışanların sayısı ve çalışan kişi başına yıllık ortalama kar verileri sunuluyor:

Türkiye'nin 500 Büyük Şirketinin Karları

	Satış Hasılatı (000 000 TL.)	Bilanço karı (000 000 Tl)	Çalışan sayısı	Kâr/ Çalışan (000 Tl.)
1980	1 707 236	124 203	538 325	231
1981	2 672 714	153 729	519 533	296
1982	3 494 891	210 108	511 306	411
1983	5 582 769	315 849	626 556	504
1984	9 777 854	654 932	597 707	1 096

Yapılan bir araştırmaya göre, 1985 yılı sonlarında Türkiye'nin önde gelen 24 holdinginin denetimindeki şirket sayısı 643'e çıktı. Bu grupların 1982 ve 1985 yılındaki şirket sayıları aşağıda sunuluyor:

	1982	1983
Koç Holding	87	96
Sabancı Holding	40	44
Enka Holding	41	40
Çukurova Grubu	40	40
Yaşar Holding	30	38
Anadolu Endüstri Holding	30	33
Ercan Holding	22	32
Transtürk Holding	32	32
Eczacıbaşı Holding	21	25
T.Şişe Cam Grubu	22	25
Işıklar Holding	21	23
Doğuş Grubu	24	23
Cankurtaran Holding	21	22
Simtel Grubu	17	22
Kutlutaş Holding	19	21
ST- FA Holding	16	20
Tekfen Holding	19	19
Alarko Holding	18	18
Kale Grubu	17	17
Profilo Holding	14	14
Tek- Art Holding	8	10
Borusan Holding	9	10
Hür Holding	11	11
Kurtkaya Holding	12	9

Türkiye ekonomisinde tekellerin hakimiyetinin artması, dış ticarette de görülmektedir. İç piyasaya hakim olan büyük sermaya grupları dış ticaret şirketleri de kurdular ve Türkiye'nin son yıllarda artan dış ticaretinde bugüne kadar görülmeyen ölçüde bir tekelleşme gerçekleştirildi. Bu büyük 21 şirketin oluşturduğu Dış Ticaret Derneği Genel Başkanının yaptığı açıklamaya göre, 1984 yılında Türkiye'de özel sektörün yaptığı ihracatın yüzde 90'ı, Derneğe üye şirketler tarafından gerçekleştirildi. Bu oran 1983 yılında yüzde 70 dolayındaydı. Böylece, 1984 yılında Türkiye'nin toplam ihracatı içinde 21 şirketin payı yüzde 42 dolayına çıktı.

Bu Şirketlerin en önemlileri, bağlı oldukları grup, kuruluş yılları ve çeşitli yıllardaki ihracatları aşağıda sunuluyor:

		Kur.yılı	(Milyon ABD Doları)				
			1980	1981	1982	1983	1984
ENKA İth. ihz. Paz.	ENKA Holding	1972	30	85	193	313	341
RAM DIŞ Tic.	KOÇ Holding	1970	40	65	113	182	220
EXSA A.Ş	Sabancı Holding	1973	17	58	97	179	178
Çukurova Grubu şirketleri	Çukurova Grubu		9	16	87	145	86
AKPA Tekstil Paz. A.Ş.	Aksa- Aksu-Aka Dinarsu	1977	22	51	94	123	114
MEPA Merkezi Pazarlama	İş Bankası	1978	2	11	26	118	210
Menteşoğlu A.Ş	Menteşoğlu Grubu	1982	–	–	55	117	149
Cam Pazarlama	T.Şişe Cam Grubu	1975	27	82	100	105	111
Yaşar Dış Tic.A.Ş.	Yaşar Holding	1971	4	11	55	93	102
EDPA Pazarlama A.Ş.	Akın Şirketler Grubu	1980	–	7	51	88	150
İZDAŞ İzmir Dış Tic.A.Ş.	Yurtçu -Sivri Grubu	1981	–	7	37	57	70
Anadolu Export A.Ş.	Anadolu End. Holding	1981	–	3	19	55	176
Tekfen Dış Ticaret	Tekfen Holding	1981	–	4	22	54	132
Borusan A.Ş.	Borusan Holding		0,2	10	17	47	54

Yukarıdaki rakamlardan da görüleceği gibi, 1980 sonrasında uygulanan politika sonucunda, Türkiye'nin ihracatında hızlı bir tekelleşme gerçekleşmiştir. Vergi iadesi adı altında verilen diş kirasından ise en başta yukarıda adı geçen şirketler yararlanmaktadır. 1980 yılında ihracatı 2 milyon dolar olan MEPA'nın 1984 yılı ihracatı 210 milyon dolar, 1980 yılı ihracatı 30 milyon dolar olan ENKA İthalat İhracat Pazarlama'nın 1984 yılı ihracatı 341 milyon dolar olmuştur.

Son altı yıldır uygulanan ekonomik politika her alanda tekelleşmeyi hızlandırmıştır. Halbuki Anayasa'nın 167 nci maddesi, aşağıdaki hükümle, devlete, tekelleşmeyi önleme görevi vermiştir: "Devlet, piyasalarda fiili veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler."

Anayasa'nın işçi haklarının kısıtlanmasına ilişkin hükümleri hayata geçirilirken, tekelleşmenin önlenmesine ilişkin hükmünün hayata geçirilmemesi ve hatta uygulanan politikalarla tekelleşmenin teşvik edilmesi düşündürücüdür.

Hükümetin uyguladığı ekonomik politikalar, üretken olmayan kesimlerin ulusal gelirden aldığı payı artırmış, üretken yatırımları azaltmış, rantları engelleyememiş, iç piyasada aracıların hakimiyetini pekiştirmiş, önemli miktarda üretken kapasiteyi tahrip etmiştir. İşverenlerin küçük bir kesiminin kısa dönemde artan karı, ekonomik yapının zayıflaması nedeniyle, uzun dönemde daha derin buhranların habercisidir. Artan karlar, artan üretken kapasitenin ve üretkenliğin değil, artan vurgunun ve emekçilerin daha fazla ezilmesinin ürünüdür. Bu gelişme ise, herşeyden önce, ekonomiyi zayıflatmakta ve uzun dönemde bugünün zenginlerini de çeşitli sıkıntılara sokabilecek sonuçlar doğurmaktadır.

II.UYGULANAN EKONOMİK POLİTİKA EMEKÇİLER İÇİN YOKSULLUK DEMEKTİR.

Uygulanan ekonomik politikaların temel özelliklerinden biri, ücretlerin düşürülmesidir. Hükümet, ücretleri düşürerek, maliyetleri ucuzlatma çabasındadır. Ancak, emek üretkenliğini artıran çağdaş teknolojiler kullanılmadan, yalnızca ücretlerin düşürülmesine dayalı çabaların başarısız kaldığı kanıtlanmıştır. Çağdaş teknolojilerin verimli ve üretken bir biçimde kullanılabilmesi ise yaptığı işten ve aldığı ücretten memnun işçileri gerektirir. Türkiye'de uygulanan politikanın tek boyutluluğu, düşük ücretli işçilerler bile yüksek maliyetli bir üretimi ortaya çıkarmaktadır.

Ücretlerin düşürülmesi ise, işçilerin en temel haklarına ve sendikaların varlığına yönelik saldırıları gündeme getirmiştir. Üçüncü bölümde hukuksal çerçevesi sunulacak olan bu politika, uluslararası düzeyde çalışanların haklarına yöneltilen vahşi saldırıların bir parçasıdır. Bu geniş kapsamlı saldırının niteliği, dünyanın dört bir tarafından çalışan kitleler ve onların örgütleri tarafından gerçekçi bir biçimde teşhir edilmiş, önlenmesi yolunda etkin bir dayanışma ve işbirliğinin gerçekleştirilmesi yolunda önemli adımlar atılmıştır.

Üyesi bulunduğumuz Uluslararası Kamu Görevlileri Federasyonu'nun 25-29 Kasım 1985 tarihlerinde Karakas'ta toplanan 23.Dünya Kongresine sunulan raporda, çalışan kitleler açısından sonuçlarını aşağıda özelyeceğimiz parasalcı politakalar şöyle değerlendirilmektedir:

"Böyle bir politika tahripkardır. Yaşam düzeyi üzerinde zararlı bir etkisi vardır. İnsanlar için eşit fırsatlar yaratmayı amaçlayan çabaları ortadan kaldırır ve Sendikaların uzun ve zor mücadeleleri sonucunda sosyal adaleti gerçekleştirmeye yönelik politikaların izlendiği ve bu doğrultuda genel bir görüş birliğinin sağlanmış olduğu ülkelerde bunları yok eder. İşsizlik ve enflasyonla mücadele etme bahanesiyle, parasalcı ideolojiler, gerçekte, işverenlerin doğrudan yararına olacak ve sendikaları zayıflatacak biçimde kullanılmaktadır."

a. Net Gerçek Ücretler Düşmektedir:

Türkiye'de genel ücret düzeyinin düştüğü konusunda kimsenin kuşkusu yoktur. Bu konuda kullanılabilecek verilerin yetersizliğine karşın, genel gözlemler ve genellikle (ve yanlışlıkla) ücret verisi olarak kullanılan sigortalıların prime tabi günlük gelir verilerindeki gelişmeler ışığında bu sonuca varmak olanaklıdır. Ayrıca boyutları büyüyen ve belki de ilk kez iş sahiplerinin işlerini yitirmesiyle daha da önem kazanan işsizlik de, çalışanların gelirlerindeki düşmenin ötesinde, aile gelirlerini azaltan önemli bir etmendir.

Ücret düzeyindeki gelişmeleri incelemek için genellikle brüt gerçek gelirler kullanılır. Sigortalıların prime tabi günlük gelirleri bir tüketici fiyatları endeksi yada geçinme endeksiyle deflate edilir ve brüt gerçek gelirler bulunur. SSK verilerinin tüm eksiklik ve ücret verisi olarak kullanılması açısından yetersizliklerine karşın, başka verilerin yokluğunda bunları kullanmak kaçınılmazdır. Ancak bunların özelliklerini bilerek kullanmakta yarar vardır. Ayrıca sigorta prim oranları ile gelir vergisi oranlarının değiştiği koşullarda brüt gerçek gelirlerle değil, net gerçek gelirlerle ilgilinmek daha doğrudur.

Net gerçek gelir verilerini incelerken, gözönünde tutulması gereken diğer bir nokta, uygulanmakta olan parasalcı politikalar açısından son derece önemlidir. Sendikalar ve işçiler olarak, ücret düzeylerindeki gelişmeleri incelerken, bu noktayı da değerlendirmeli ve ücretlerimizi artırma mücadelesinde konunun bu yanına da gereken önemi vermeliyiz.

Dikkat edilmesi gereken konu, devletin ücretlere, daha doğru bir deyişle, işgücünün yeniden üretimine katkısıdır. Devlet, ücretsiz eğitim, sağlık, çocuk bakımevleri ve benzeri hizmetleri sağlayarak doğrudan; belirli temel gıda maddelerine ve diğer tüketim mallarına ve toplu taşımacılığa sübvansiyon uygulayarak da dolaylı olarak ücretlere önemli katkılarda bulunabilir. Ücretlerin zaman içinde değişmesinde yada uluslararası düzeyde ücret karşılaştırmalarında yalnızca işverenin işçisine ödediği parayı ele almak, bugünkü dünyamızda yanlış sonuçlar verir. Yalnızca işverenin yaptığı ödemelerin karşılaştırılmasıyla yetinilmesi, devletin işgücünün yeniden üretimine zaman içinde çok farklı ve ülkeden ülkeye değişen boyutlarda katıldığı bir dönemde, yalnızca işverenlerin yaptığı ödemelerin ele alınması hatalı olur. Özellikle Türkiye'de son yıllarda yaşadığımız süreç, konunun bu yanının da tarafımızdan gündeme getirilmesini gerekli kılmaktadır.

1976-1984 döneminde sigortalıların prime tabi net gerçek günlük gelirlerini Merkez Bankası tarafından her yıl yayınlanan Yıllık Rapor'dan da izleyebiliriz. Bu verilere göre, 1976-1984 döneminde sigırtalıların prime tabi günlük net gerçek gelirleri yarı yarıya azaldı. Bu hızlı düşüş 1980 yılında yüzde 28 gibi yüksek bir oranla gerçekleşti. 1979 yılında net gelir azalması yüzde 20 ve 1978 yılında yüzde 18 oldu.

Kamu kesiminde uygulanan toplu sözleşme politikası da, ücret artışlarını enflasyonun çok altında tutarak, gerçek ücretlerin düşmesini sağlamaktadır.

1976-1984 döneminde her yıl Eylül ayında sigortalıların prime tabi günlük gelirleri aşağıdaki çizelgede sunulmaktadır.

Yıl	Gerçek Net Günlük Gelir (TL1975 Fiyatları)	Gerçek Net Gelir Endeksi 1975 100	Gerçek Net Gelir Zincirleme Endeksi
1976	64,21	100.0	–
1977	62,25	96.9	96.9
1978	50.94	79,3	81.8

1979	40.93	63,7	80,3
1980	29,49	45,9	72.0
1981	32,72	51,0	111,0
1982	30,93	48,2	94,5
1983	32,84	51,1	106,0
1984	31,94	49,7	97,2

b.Gelir Dağılımında Ücretlilerin Aldıkları Pay Daha da Azalmaktadır.

Türkiye'de ulusal gelirin arttığı övünülerek ilan edilirken, net gerçek ücretler düşmekte ve ücretlilerin ulusal gelirden aldıkları pay daha da azalmaktadır. Ekonomik buhranın tüm yükü ücretlilerin ve diğer emekçilerin sırtına yıkılmaktadır. Artan ulusal gelir ve sağlanan yeni borçlar, küçük bir azınlığın gelirlerinin artırılmasında kullanılmaktadır. Prof. Nuri Karacan tarafından yapılan bir araştırmaya göre,(Düşün Dergisi, Ekim/1985) tarım dışındaki sektörlerde elde edilen toplam gelir, ulusal gelirin 1981 yılında yüzde 79,1'ini oluşturuyordu. Bu oran 1984 yılında yüzde 81,6'ya çıktı. Ancak bu gelirin ücretliler ve diğer kesimler arasındaki bölüşümünde ise adaletsizlik arttı. Tarım dışı sektörlerdeki ücretlilerin ulusal gelirden aldıkları pay 1981 yılında yüzde 24,8 iken, 1984 yılında yüzde 22,1'e düştü .Tarım dışı sektörlerde ücretliler dışındaki kesimlerin ulusal gelirden aldıkları pay ise 1980 yılında yüzde 54,3 iken, 1984 yılında yüzde 59,5 oldu.

c.Sosyal Refah Harcamaları Azaltılmaktadır.

Devletin harcamaları içinde savunma ve iç güvenlik harcamaları artırılırken, sosyal refah harcamaları sürekli olarak kısılmaktadır. Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı bütçesinin genel bütçe ödenekleri içindeki payı 1976 yılında yüzde 14'tü. Bu oran 1980 öncesinde yüzde 10-11 dolayında oynadı. 1985 ve 1986 bütçelerinde ise yüzde 8,7. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bütçesinin genel bütçe içindeki payı 1979 ve 1980 yıllarında yüzde 4'ün üstündeydi. 1986 bütçesinde ise yalnızca yüzde 2,7. Eğitim, sağlık, konut gibi

alanlarda devletin yaptığı harcamalar ve temel tüketim mallarına devletin sağladığı sübvansiyonlar ücretlere dolaylı bir katkıdır. Son yıllarda işçilerin işyerinden aldıkları net gerçek ücrette bir azalma olduğu gibi, ücrete sosyal refah harcamaları yoluyla devletin yaptığı katkılar da azaltılmıştır.Böylece ailelerin gerçek gelirlerindeki düşmeler, net gerçek ücret verilerinde gözükenin de üstündedir.

ç İşsizlik Artmaktadır

İşsizlik artmaktadır ve işsizliğin artması istenmektedir. Üyesi bulunduğumuz Uluslararası Kamu Görevlileri Federasyonu'nun Kasım ayı sonunda toplanan Dünya Kongresine Genel Sekreter Hans Engelberts tarafından sunulan raporda, bu gerçeğin Sendikalar açısından doğurduğu sonuçlar şöyle ifade edilmiştir:

"Sendikalar, kasıtlı olarak işsizliği artırmak amacıyla biçimlendirilmiş ekonomik politikalar karşısında, üyelerinin işsiz kalmasını ve yaşam düzeyinin düşmesini önleyebilmek için giderek daha fazla mücadele etmek zorunda kaldılar."

Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan 1986 Yılı Programı'na göre, 1985 yılı Ağustos ayında toplam işgücü fazlası 3,1 milyon idi. Bu 3 milyon 56 binlik işgücü fazlasının 1 milyon 98 bini açık işsizdir. Bu rakam, İş ve İşçi Bulma Kurumu'na 1985 yılı Mayıs ayı sonunda kayıtlı 941 bin işsize yakındır. Ancak, İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun yetersizliği nedeniyle, açık işsiz olmasına karşın, Kuruma kaydını yaptırmayan çok sayıda işsiz olduğu bilinmektedir.

3 milyon 56 binlik işgücü fazlası toplamının 1 milyon 299 binlik bölümün, "ümidi kırılmış ve artık iş aramayan işsizlerden" oluştuğu ileri sürülmektedir. 659 binlik üçüncü bir grup ise, kırsal alanlardaki gizli işsizler olarak gösterilmiştir.

İşsizlik Türkiye'de ilk kez iş sahiplerinin de yaygın bir biçimde işten çıkarıldığı bir nitelik kazanmıştır. Gelişmiş Batı ülkelerinde ekonomik buhrandan kurtulmak için üretim sürecine ve hizmetler sektörüne sokulan en ileri teknolojiler işsizliğin ana kaynağı olurken, Türkiye'de işsizliğin ana nedeni çağdaş teknolojiler değil, uygulanan ekonomik modelle büyümenin gerçekleştirilememesidir.

Hükümet, bir işsizlik paniği yaratarak, zaten düşük olan ücretlerin daha da düşürülmesini sağlamaya çalışmaktadır.İstihdamın artırılması ve işsizliğin azaltılması doğrultusunda hiçbir ciddi adım atılmamaktadır. Oluşturulan İstihdamı Geliştirme Yüksek Koordinasyon Kurulu, İşsizlik sorununun çözümüne hiçbir ciddi katkı getirmeyecek oyunlar oynamakta ve ciddiye alınmamaktadır.İşsizliğin çözümünün ancak köklü bir anlayış ve uygulama değişikliğiyle mümkün olacağı, YOL-İŞ Dergisinin Ekim 1985 sayısında ele alınmış ve bu konudaki önerilerimiz ayrıntılı olarak sunulmuştur.

d.Vergi Yükü Hâlâ Ücretlilerin Sırtındadır

Vergi yükünü hâlâ ücretliler çekmektedirler. Katma değer vergisi doğrudan doğruya tüketicinin vergilendirilmesidir. Gelir vergisi oranlarında yapılan indirimler ve vergi iadeleri, vergi yükünün toplumun diğer kesimlerine kaydırılması ve bu yükün paylaştırılması sonucunu doğurmamıştır. Büyük toprak sahipleri, büyük tüccarlar, hâlâ hemen hemen tümüyle vergiden muaftır. Sanayicilere ve ihracatçılara sağlanan vergi indirimi ve vergi iadesi biçimindeki teşvikler, bu kesimlerin ödediği vergilerin önemli bir bölümünü kendilerine geri vermektedir. Ayrıca, özellikle sanayiciler vergi ve sosyal sigorta primi borçlarını ödememekte ısrar etmektedirler. 1985 yılının ilk dokuz ayında ihracatçılara ödenen vergi iadesi tutarı 197 milyar liradır.

e.Çürüme Yaygınlaşmaktadır

Uygulanan ekonomik politikalar toplumsal yapıyı çürütmektedir. Gelirlerin azalması, gelir dağılımındaki adaletsizliğin artması, işsizliğin yaygınlaşması, geleceğe güvenle bakamama gibi nedenlere bağlı olarak; ahlaksızlık yaygınlaşmaktadır, kendini satanların sayısı artmaktadır, intiharların sayısı rekor düzeydedir, uyuşturucu madde kullanımı yaygınlaşmaktadır, insanların şans oyunlarına umut bağlama eğilimleri artmaktadır. Geçmişimizden miras kalan ve çağa uymamızın gereği olan değerlere saygısını yitirmiş; köşeyi dönme hayali içinde yuvarlanan kof bir toplumsal doku örülmektedir.

f.Hükümetin İşçilerle Uzlaşmama Tavrına Dayalı Bu Politikaları Sürecektir.

Her gelişme, Yol-İş olarak katıldığımız ve kesinlikle belirlediğimiz şu teşhisi doğrulamaktadır: Emeğe ve İşçi hareketine karşı gelişmelerin temel nedeni, uygulanmakta olan modeldir. Araçlara karşı mücadele ederek esas tehlikenin üstesinden gelmenin imkanı bulunmadığı bir kere daha anlaşılmıştır.

Özal Hükümetinin sendikalar ve çalışan kitleler karşısında uyguladığı politika, şapkasından bir biri ardından tavşanlar çıkaran sihirbazın marifetine benzemektedir. Şapkadan önce Yüksek Hakem Kurulu çıkmıştı. Bunu, Kamu Kesimi Koordinasyon Kurulu izledi. Son olarak da hazırlanan bir yasa tasarısıyla kamu kesiminde bazı yöneticilere Bakanlar Kurulu'nun bazı yetkileri devredilmek istenmektedir. Böylece, Kamu kesiminde bazı yöneticilere "gerektiğinde toplu iş sözleşmesi uygulamasının askıya alınması" ve "projede görev yapacak her nev'i personel için tayin, azil ve nakil ve göreve son verme yetkisinin kullanılması veya bu yetkilerin aşağı kademelere devredilmesi" yetkileri verilecektir.

Böylece bu defa karşımıza kamu kesimi yöneticileri, keyfiliğe açık olağanüstü yetkilerle donatılmış olarak çıkarılmak istenmektedir. Böyle bir durumu özgür çalışma ilişkilerinin gerekli kıldığı yapıyla bağdaştırmak mümkün değildir. Çağımız, işçinin kendi çalışma koşullarının belirlenmesi yolunda giderek etkinliğinin artmasını gerekli kılan gelişmelere sahne olmaktadır. Hal böyle iken, çalışanların kendi çalışma ilişkilerinin belirlenmesindeki en sade dayanakları olan ve ilk adım teşkil eden toplu sözleşme hakkına yeni ve köklü bir darbe indirilmeye kalkışılması, elbette ki bizim onayımızı kazanamaz. Üstelik bununla da yetinilmemekte, işçi hareketi ve Türk-İş yıllardır İş Kanununun keyfi işten çıkarmaya elverişli hükümlerinin düzeltilmesi talebini tekrarlarken, sanki bunlar hiç söylenmemiş gibi , işçinin iş güvencesini yöneticinin iki dudağı arasından çıkacak bir çift söze bağlamak gibi bir eğilim içine girilmiş bulunmaktadır.

Bu durum açıkça göstermektedir ki, olumsuzluk, doğrudan doğruya ve temelde, sahnede cereyan eden oyunun kendisindedir. Bizler dikkatimizi yalnızca şapkadan çıkan tavşanlara yoğunlaştırdıkça, sihirbazın oyunu daha da kolaylaşmaktadır.

Bugün, işçilerin ve sendikaların en temel haklarına karşı, birbiri ardı sıra gündemegetirilen saldırılarla karşı karşıyayız. Bu saldırılar şu yada bu kişi yada kuruluş ile bağlantılı değildir. Bunun farkındayız. Sorun, uygulanan ekonomik politikanın bütünlüğü ile bağlantılıdır. Bugünkü Hükümetin uyguladığı parasalcı politikaların geçerli olduğu bütün ülkelerdeişsizlereve sendikalara yönelik saldırılar sürmektedir. Ama bu saldırılar karşısında birçok ülkede işçi hareketi saflarını pekiştirmekte, geçmiş yılların rehavetinden kurtulmakta, yeni haklar elde edebilmek için yoğun bir çabayı başlatmaktadır.

Hükümetin bugüne kadar uyguladığı politikalar, işçiler ve diğer emekçiler için yoksulluk, haklarda gerileme ve sıkıntı yaratmıştır. Ancak çekilenler henüz bitmemiştir. Hükümet, sendikalara ve işçilere karşı yeni yeni saldırılar planlamaktadır. 1986 Yılı Programı'nda yer alan dört tedbir, ücretleri düşürme ve sendikasızlaştırmayı yaygınlaştırma politikasının 1986 yılında daha da aktif bir biçimde sürdürüleceğini göstermektedir.

1986 yılında,

(1) Eve iş verme sistemi yaygınlaştırılmaktadır.,
(2) Sözleşmeli personel uygulaması yaygınlaştırılmaktadır.
(3) Serbest bölgelerde, grev hakkı olmayan Sendikaların başarabilecekleri işler çok kısıtlıdır. Serbest bölgeler kurulmaktadır.
(4) Asgari ücret belirli altsektörlerde kaldırılacaktır.

Yol-İş olarak bu konuda ayrıntılı bir rapor hazırlayarak, üst örgütümüz Türk-İş'e üye kuruluşlara göndermiş ve kamuoyuna açıklamış bulunuyoruz. Bu konudaki uyarımız oldukça etkili olmuş ve aynı tavrı benimseyen kuruluşların sayısı artmıştır.

Yürürlükteki mevzuatı işçiler ve sendikalar lehine değiştirme konusunda bir girişim de söz konusu değildir. Hükümet, Türk-İş yönetiminin işbirliği ve uzlaşmaya açık tutumunu istismar etmiştir. Türk-İş 'in mevzuat değişikliklerine ilişkin önemsiz bazı teknik ayrıntıları kabul edilmiş ve böylece, işçi haklarına yönelik yeni saldırılarda Türk-İş'in onayının olduğu havası yayılmaya çalışılmıştır. Türk-İş, mevzuat değişikliği önerilerinde esası ve özü gözden kaçırarak ve ayrıntıyla boğulup kalarak önemli bir oyuna gelmiştir. 28-29 Kasım 1985 tarihinde toplanan Türk-İş Başkanlar Kurulunda alınan kararlar, bu hatanın düzeltileceği umudunu yaratmaktadır.

Türkiye'de sendikal hareket güçlü bir geçmişe sahiptir. Tarihinizde, bütün dünyadaki işçilere övünçle gösterebileceğimiz sayfalarımız çoktur. " Çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmayı ve onu aşmayı" amaçlayan bir ulus olarak, işçi hak ve özgürlükleri konusunda da " çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmayı ve onu aşmayı" amaçlıyoruz. Bunun için de işçi hareketinin kendi öz gücüne güveniyoruz.

Türkiye'de sendikal hareket, işçilere ve sendikalara yönelik güçlü saldırıyı etkisiz kılacak, geçmişte kaybedilen mevzileri geri alacak ve işçiler için yeni hak ve özgürlükler kazanacak birikime sahiptir. Özellikle yaşadığımız son yıllarda, çok daha uzun sürelerde edinilebilecek tecrübeleri yoğun bir şekilde yaşadık. Görüntülerle değil özle, piyonlarla değil satrancı oynayanla uğraşmakgerektiğiniyaşayarak öğrendik.

İşçiler ve Sendikalar olarak toplumda önemli ve saygın bir yerimiz olduğuna ve olması gerektiğine inanıyoruz.Bunun için de demokrasinin savunucusuyuz. Demokrasinin her alanda geçerlik kazanması için çalışıyoruz. Toplumu yalnızca belirli işveren çevrelerinden ibaret gören, işçileri ikinci sınıf varlıklar ve makinelerin uzantısı olarak değerlendiren, sendikaları birer suç örgütüymüş gibi ele alan anlayışların hem toplumun tümüne, hem de bu anlayışlara sahip olanlara zarar getireceğine inanıyoruz.

Toplumsal barış, ancak eşitlik ve denge temelinde kurulabilir.Tarafların birini ezerek barış sağlayacağını sananlar, toplumsal barışın kurulabileceği zemini yok etmektedirler.

Uygulaması emekçiler için adaletsizliklerin ve yoksulluğun artması anlamına gelen bu politikaların ancak kökten ve Bir bütün olarak değiştirebileceğine inanıyoruz.

III.TÜRK SENDİKACILIĞININ BUGÜNKÜ HUKUKSAL ÇERÇEVESİ:

Ülkemizde, temelleri 24 Ocak 1980 kararlarıyla atılmış bulunan parasalcı ekonomik modelin, o zamana kadar mevcut hukuksal ve siyasal çerçeve ile ve bu arada sendika özgürlüğü ile çelişkisi kısa zamanda kanıtlanmıştır. Söz konusu kararların yürürlüğe girmesini izleyen dönemde, sendika özgürlüğünü, toplu sözleşme ve grev hakkını ilgilendiren mevzuatta yapılan değişikliklerle, Türk Sendikacılığı önemli ölçüde değişik bir yasal çerçeve içine sokulmuş bulunuyor.

Bu bakımdan, siyasal iktidarın sahibi durumunda bulunan parasalcı ekenomik modelin tavizsiz savunucuları, dikensiz bir gül bahçesine kavuşmanın memnuniyetini her fırsatta dile getiriyorlar.

Bir kısım sermaye çevreleri için her alanda bırakınız yapısınlarcı bir anlayışı egemen kılma çabası içinde olanlar, işçileri ve onların sendikalarını tam bir kıskaç içinde tutmaktan yarar ummaktadırlar.

Sendikacılıkla ilgili yasal düzenlemelerin önemli bir bölümü 7 Kasım 1982'de yürürlüğe girmiş bulunan Anayasa'da ayrıntılı bir biçimde öngörülmüştür. Anayasa'da yer alan hükümler doğrultusunda 7 Mayıs 1983 de yürürlüğe girmiş bulunan, 2821 sayılı Sendikalar Yasası ve 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Yasası sendikacılığın bugünkü yasal çerçevesinin ana unsurlarını içermektedir. Ayrıca,yakın tarihlerde yürürlüğe girmiş bulunan, Sıkıyönetim Yasası, Olağanüstü Hal Yasası, Polis Vazife ve Selahiyet Yasası gibi metinlerde de çalışma hayatını ilgilendiren hükümler yer almaktadır.

A) 1982 Anayasası'nın Getirdiği Kısıtlamalar:

Türk-İş İl, Bölge ve Genel Teşkilatlandırma Toplantısı'nın ardından, 20 Kasım 1985 tarihinde yapılan açıklamada, Türk Sendikal hareketinin ve işçilerin karşılaştığı önemli sorunlar sıralandıktan sonra, şöyle denmektedir,

" İşçi ve İşveren sendikaları, sendika olarak, siyasetle, siyasi propaganda ve siyasi yayın faaliyetleriyle iştigal edemezler ve herhangi bir siyasi teşekkülün faaliyetlerine vasıta olamazlar." (Madde:5)

1982 Anayasasının 52 nci maddesi ise şöyledir:

" Sendikalar... siyasi amaç güdemezler, siyasi faaliyette bulunamazlar, siyasi partilerden destek göremezler ve onlara destek olamazlar; derneklerle, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla bu amaçlarla ortak hareket edemezler." 1982 Anayasası'na konan siyaset yasağı hükmü, sendikaların çalışmalarını son derece dar bir alana hapsetme beklentisini yansıtmaktadır. 1947 yılında çıkarılan 5018 sayılı yasadaki ilgili hükümlerin işçi hareketini nasıl bölüdüğü, bu hükmün uygulamasının sendikaları nasıl hükümetlerin denetimi altına alma doğrultusunda gerçekleştiği hatırlardadır. Sendikal hareket, işçilerin çalışma ve yaşama koşullarını düzeltme mücadelesinde bir taraftan toplu iş sözleşmelerini kullanırken, diğer taraftan yasalardaki değişiklikleri de gündeme getirmek zorundadır. Ayrıca, " ekmek, barış, özgürlük" mücadelesi bir bütündür. Sendikalar ülkede demokrasinin ayrılmaz parçalarıdır ve demokrasinin genişletilmesinin araçlarıdır. Ancak 1982 Anayasasının bu hükmü, sendikalar olarak, elimizi kolumuzu bağlamakta, sendikaları "İşçi sevenler derneği"ne döndürmeyi amaçlamaktadır.

(3) 1982 Anayasası lokavtı anayasal bir hak konumuna yükseltmiştir. Halbuki lokavt yasal bir yetki olmasına karşın anayasal bir hak değildi.

(4) 1982 Anayasası, "grev hakkı.. iyiniyet kurallarına aykırı tarzda, toplum zararına ve milli serveti tahrip edecek şekilde kullanılamaz," hükmünü getirmektedir.

İşçiler ve sendikalar olarak bizler, ülkemizdeki değerlerin en büyük yaratıcısıyız. Toplumumuzun en büyük üretici kitlesini de işçiler oluşturmaktadır. Sendikalar birer suç örgütü değildir. İşçiler ve Sendikalar olarak, grevi hiçbir zaman çoğunluğunu oluşturduğumuz toplumun zararına ve çoğunluğunu yarattığımız milli servetin tahrip edilmesi doğrultusunda kullanmayız. En üstün milli servet olan emeği koru-

"Çıkmazların temel sebebi, 2821 sayılı Sendikalar Yasası ile 2822 sayılı Toplu iş sözleşmesi, Grev ve Lokavt Yasasının Birleşmiş Milletler Uluslararası Çalışma Örgütünün Sözleşmelerine aykırı ve ihtiyaçlara cevap vermeyen hükümleri; Kanun koyucunun amacını aşan uygulamalardır."

Türk-İş tarafından hazırlanan 27 Kasım 1985 tarihli "Toplu İş Hukuku, Bireysel İş Hukuku, Sosyal Güvenlik Alanında Sorunlar ve Çözümler Önerileri" isimli çalışmada ise, yönetici seçilebilmek için aranan 10 yıl işçilik şartı, grev ertelemelerinde uyuşmazlığın Yüksek Hakem Kurulunca karara bağlanması ve hak grevinin kaldırılması gibi, Anayasa'da yer alan düzenlemeler eleştirilirken, diğer taraftan şöyle denmektedir. "Toplu iş hukukunda yasal çıkmazların temel kaynağı 2821 sayılı Sendikalar Yasası ile 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Yasasıdır."

Bu açıklamalarda ve Türk-İş'in genel tavrında, 1982 Anayasası ile sendikal faaliyetlere getirilen kısıtlamalar gözardı edilmektedir. Karşılaştığımız sorunların temel yasal dayanağı, 1982 Anayasası'nda yer alan ve 2821 ve 2822 sayılı yasalara temel oluşturan geniş ve ayrıntılı düzenlemelerdir.

(1) Anayasanın 51 nci maddesi, " işçi sendika ve üst kuruluşlarında yönetici olabilmek için, en az on yıl bilfiil işçi olarak çalışmış olma şartı aranır," hükmünü getirmektedir. Bu hüküm, 87. sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü sözleşmesinde de öngörülmüş bulunan işçilerin örgütü olan sendikaların kendi üyelerinin demokratik bir biçimde kendi yöneticilerini diledikleri gibi seçme hakkının temelden kısıtlanmasıdır. Sendikal birlik ancak ve ancak sendika-içi demokrasi temelinde gelişebilir. Sendika-içi demokrasi ise, işçilerin kendi yöneticilerini seçme konusundaki kısıtlamalardan zarar görmektedir.

(2) Anayasa'nın 52 nci maddesi, sendikalara siyaset yasağı getirmiştir. 1982 yılında Anayasa'ya konan hüküm, 1947 yılında 5018 sayılı Yasaya konan hükümden daha ciddi kısıtlamalar içermektedir. 1947 yılında 5018 sayılı Yasa'da şu hüküm yer alıyordu:

manın en son ve kaçınılmaz aracı grevdir. Belli bir ekonomik baskı işlevi görmeyen grev, bu anlam ve önemini tümüyle yitirmiş demektir.

(5) 1982 Anayasası, "grev esnasında greve katılan işçilerin ve sendikaların kasıtlı veya kusurlu hareketleri sonucu, grev uygulanan işyerinde sebep oldukları maddi zarardan sendika sorumludur," hükmünü getirmektedir.

Biz işçiler ve sendikalar olarak işyerinde maddi bir zarar verilmesine elbette ki karşıyız. Ancak, işçi hareketine de kışkırtıcı ajanların katıldığı, işyerlerine kışkırtıcı ajanların işçi olarak yerleştirildiği de bilinmektedir. Sendikalar kendilerine üyelik için başvuran bu kişileri üye kaydetme durumundadırlar. Sendikayı zayıflatmak için bir kışkırtıcı ajanın çıkaracağı bir yangın ya da başka tür bir sabotaj eyleminin sorumluluğu sendikaya yıkılamaz. Bu sorumluluğu sendikaya yıkmak demokratik ceza hukukunun temel unsuru olan "cezaların şahsiliği" ilkesine aykırıdır. Sendika tüzel kişiliği ancak kendi karar ve fiillerinden sorumlu tutulabilir.

Bu durumun sendikaların grev aracını kullanmasını ciddi biçimde engelleyeceği açıktır. İşyerinde işçilerin grev sırasında verdiği zararların sendikadan tahsili konusu başka ülkelerde de uzun yıllar sendikaları denetim altında tutmanın bir aracı olarak kullanılmış ve uzun mücadeleler sonucunda kaldırılmıştır.

(6) 1982 Anayasası, " toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde işçiler grev hakkına sahiptirler" hükmünü getirerek, hak grevini yasaklamaktadır. Bu yasaklama madde gerekçesinde açıkça da belirtilmiştir. İşçilere ve sendikalara karşı olumsuz bir tavır içindeki hükümet ve işverenler, toplu iş sözleşmesi bağıtlandıktan sonra bu sözleşmeden doğan haklarını ve yükümlüklerini yerine getirmediklerinde, sendikalar olarak son derece zayıf bir konuma itilmekteyiz. Toplu iş sözleşmesi ile böylece sağlanan hak ve menfaatlerin kağıt üzerinde kalması tehlikesinin belireceğine dair örnekler şimdiden belirmeye başlamış bulunuyor.

(7) 1982 Anayasası, "grev ve lokavtın yasaklandığı hal-

lerde veya ertelendiği durumlarda ertelemenin sonunda, uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulunca çözülür," hükmünü getirmektedir.

(8) 1982 Anayasası, 1961 Anayasasından farklı olarak, çeşitli grev biçimlerini de yasaklamaktadır. " Çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmayı ve aşmayı" amaçlayan bir ulus olarak, işçilere tanınan haklar konusunda da " çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmayı ve aşmayı" amaçlamalıyız. Gazeteler, radyo ve televizyon her gün bütün dünyada farklı tür grevlerin uygulandığını ve işçilerin haklarını bu yoldan aradıklarını bildirirken, Türk işçilerini bu haklara layık görmemenin, "çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma ve aşma" amacıyla uyum içinde olamayacağını düşünüyoruz.

(9) 1982 Anayasası'nın 82 nci maddesi, " Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri,.. kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının, yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar," hükmünü getirmektedir. Bu hükmün de sendikal faaliyetleri çok dar bir kalıba sokma sonucuna yol açacağına inanıyoruz.

(10) Yürürlükteki Anayasa'nın 108 nci maddesinde öngörülmüş bulunan Devlet Denetleme Kurulu'nun yetkileri belirlenirken, tüm kamu kurum ve kuruluşlarının ve kamusal nitelikte görülen diğer kuruluşların yanında sendikalar da bu tür denetimin kapsamına dahil edilmişlerdir. Böyle bir düzenlemenin sendikaların bağımsızlığı ilkesiyle çelişkisi ve sendikaları devlet organlarıyla aynı nitelikte görme eğilimini yansıtan yönü, düşündürücüdür.

Özetle, Sendikalar ve işçiler olarak karşılaştığımız sorunların önemli bir bölümü, 1982 Anayasası ile getirilen çeşitli hükümlerden kaynaklanmaktadır. 2821 ve 2822 sayılı yasalar, Anayasa'daki bu hükümler olmaksızın düşünülemez. Bu hükümler değiştirilmeden, bu yasalardaki temel sorunlarınız çözümlenemez.

(B) 2821 ve 2822 Sayılı Yasaların Getirdiği Kısıtlamalar:

(1) Sendikaların Yapısı-ve Örgütlenmesi:

2821 sayılı Sendikalar Yasası, yalnızca işkolu esasına

göre sendikalaşmaya olanak tanımıştır. Dolayısıyla, meslek, işyeri, coğrafi temel esasına göre örgütlenme ve ayrıca federatif türde örgütlenme yasaklanmıştır. Her ne kadar Yol-İş olarak öteden beri işkolu esasına göre örgütlenmenin avantajlarını benimsemiş olmakla birlikte,bu sonucun yasal zorlamayla değil, gönüllülük ve bilinçli temeli üzerinde sağlanmasının, çalışanların diledikleri sendikal örgütleri özgürce kurabilme ilkesi açısından daha isabetle olduğunu belirtmek isteriz.

(2) Sendikalararası Örgütlenme:

Sendikalararası örgütlenme konusu, ülke çapında ve uluslararası düzeyde olmak üzere iki ayrı yönden ele alınabilir. Bunlardan ülke çapında örgütlenmenin başlıca türü olan federasyonlar yasaklanmıştır. Ancak, değişik işkollarından en az beş sendikanın bir araya gelmesiyle konfederasyon kurulabilmesine 2821 sayılı yasanın 2 nci maddesiyle olanak tanınmıştır.

Sendikaların uluslararası düzeyde örgütlenmeleri açısından belirgin bir değişiklik getirilmiştir. 2821 sayılı yasanın 28 nci maddesi sendikaların ve sendika konfederasyonlarının uluslararası kurullara üyeliğini-dolaylı bir ifade ile de olsa-Bakanlar Kurulu'nun ön müsadesine bağlamıştır. Anımsanacağı üzere bu tür bir kısıtlama 1947 tarihli sendikalar kanununda da öngörülmüş bulunuyordu. Bu yöndeki yasa hükmünün yürürlükte bulunduğu süre içinde hiç bir ulusal sendika örgütünün herhangi bir uluslararası kuruluşa üye olmasına müsaade edilmemiştir. Bu arada, Türk-İş'in 'in ICFTU'ya üyeliği için de 27 Mayıs 1960'ı beklemek gerekmiştir.

Öte yandan, 2821/28 nci maddeye göre, bu maddede zikredilmiş ve esas olarak Anayasa'da öngörülmüş bulunan, devletin temel niteliklerine aykırı özellikler taşıyan bir uluslararası kuruluşa üye olan sendika veya konfederasyonun " uluslararası kuruluştan çekilmesi için karar" alma yetkisi Bakanlar Kuruluna tanınmıştır.

Ayrıca, Dernekler Yasası'nın 43.maddesi ile, yurtdışı sen-

dikal ilişkiler izne bağlanmıştır. Ekim ayında Tez Koop İş'in bir seminerine katılan A.B.D.li sendikacı Bay Green'e, seminerin ilk günü konuşma izni verilmemiştir. Uluslararası Kamu Görevlileri Federasyonu ile Uluslararası İnşaat ve Ağaç İşçileri Federasyonu'nun kongrelerine gidecek olan Yol-İş delegasyonuna'da çeşitli zorluklar çıkarılmıştır.Çeşitli ülkelerdeki sendikaların birbirleriyle ve uluslararası düzeydeki üst örgütlerle temaslarının yoğunlaşmasının gerektiği bir dönemde, bu tür müdahaleler ve kısıtlamalar, sendikaların gücünün zayıflatılması sonucunu doğurmaktadır.

(3) Sendika Üyeliği ve Kuruculuğu

Sendikalaşma hakkının ana unsurlarından olan,sendika üyeliği esas olarak, hizmet akdi ile çalışanlara tanınan bir hak olarak devam etmektedir. Ayrıca, Anayasanın 51 nci maddesinde, bu hakkın "işçi" lere tanındığı belirlenmiş bulunmaktadır. Dolayısıyla, memur sayılanlar bu hakkın dışında tutulmuşlardır. Bilindiği üzere, 1961 Anayasası,1971' de değiştirilmeden önce, sendika hakkı tüm çalışanlara tanınmış, memurlar da bu hakkın kapsamı içinde tutulmuştu.

Sendika hakkının yalnızca işçilere tanınması, işçi-memur ayrımı sorununun gündemdeki yerini koruyacağı anlamına gelmektedir. Bu arada, "memur" tanımını yapan Anayasanın 128 nci maddesi, önceki Anayasadan farklı olarak,"devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin" dışında "iktisadi devlet teşekkülleri" bünyesindeki bazı çalışan kategorilerini de kapsayıcı bir düzenleme öngörmüştür. Ayrıca,son yıllardaki uygulamalar ve bazı özel kuruluş kanunları (Örneğin YÖK'e bağlı bazı üniversitelerde ilgili) sürekli olarak memur tanımını genişletici, dolayısıyla sendika hakkının uygulama alanını daraltıcı bir eğilim göstermiştir.

12 Eylül sonrasında, sendika özgürlüğü konusunda öğretmenler ve öğrenciler açısından bazı özel kısıtlamalar getirilmiştir.

Sendika kurucusu olabilmek için öngörülmüş bulunan

koşullardan özellikle iki tanesi, üzerinde durulmaya değer görünmektedir. 2821/5 nci maddeye göre, sendika kurucusu olabilmek için aranan nitelikler arasında, sendikanın kurulacağı işkolunda en az bir yıldan beri fiilen çalışır olma koşulu öngörülmüştür. İşveren sendikası kurucuları böyle bir koşuldan istisna tutulmuşlardır. Bu hükümle gözetilen amacı anlamak zordur. Bu durumda, kendi iradesi dışındaki konjonktürel vs. nedenler dolayısıyla belli bir işkolunda bir yıldan fazla çalışma olanağı bulamamış olan bir işçi, sendika kurucusu olamayacaktır. Sürekli çalışma olanağından yoksun kalmak adeta cezalandırılmış olacaktır. Öte yandan, öngörülmüş bulunan bu bir yıllık sürenin, bir işçinin sendika kurucusu olabilme potansiyeli taşıyıp taşımadığını belirleme olanağı sağlayan bir deneme süresi gibi işlev görmesi ve bu yolla sendika kurıcılığı çabalarını kolaylaştırıcı bir unsur teşkil etmesi mümkündür Daha önceki 274 sayılı Sendikalar Kanununu değiştiren 1317 sayılı Kanun, bu konuda en az üç yıldan beri fiilen çalışır olma koşulunu getirmişti. Ancak bu hüküm Anayasa Mahkemesi' nin 1972 de verdiği karar çerçevesinde iptal edilmiş bulunuyordu.

2821/5 inci Madde içinde sendika kurucusu olabilmek için öngörülen koşullardan bir diğeri, toplu iş sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununun zikredilen bazı maddelerine göre hüküm giymemiş olmakla ilgilidir. Sendika yöneticiliği açısından da söz konusu olan bu koşul, mükerrer ve oldukça ağır bir ceza niteliği taşımaktadır.

(4) Sendika Yöneticiliği:

2821 sayılı Yasanın 5 inci maddesine atıfda bulunan 14. üncü maddesine göre, işçi sendikası ve konfederasyonlarının genel kurul dışındaki zorunlu arganlarına seçilebilmek için, Toplu İş Söşleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununda işçiler ve sendikacılar açısından öngörülmüş bulunan ceza hükümlerine aykırı davranıştan hüküm giymemiş olmak şarttır. İşveren sendikaları bu hükmün dışında tutulmuştur. Bir örnek vermek gerekirse, kanunda belirtilen sayıdan fazla bir çokluk teşkil edecek şekilde grev gözcülüğü yapmak veya bu işyerinde grev vardır" ibaresinden başka herhangi bir yazı

yazmak suçlarından hüküm giymiş olanların, ayrıca sendika yöneticisi olmak hakları ortadan kalkacaktır.

Yeni düzenleme çerçevesinde getirilen bir diğer değişiklik de, işçi sendikası ve konfederasyonların, genel kurul dışındaki zorunlu organlarına seçilebilmek için en az on yıl bilfiil işçi olarak çalışmış olma şartıdır. Şube zorunlu organlarına seçilebilmek için, bu süre, sendikanın kurulu bulunduğu işkolundan en az bir yıl olarak belirlenmiştir. İşverenler açısından böyle bir koşul söz konusu değildir. Konunun bir diğer ilginç yanı da 2821/14 üncü maddede öngörülen bu hükme, daha önce, Anayasa'nın 51 inci maddesinde de yer verilmiş olmasıdır. Belli bir süre işçilik yaparak belli bir sınama dönemi geçirmemiş genç kuşakların sendika yöneticisi olmalarını engelleme doğrultusunda gösterilen bu titizlik, doğrusu bir hayli dikkat çekicidir.

Öte yandan, 2821/9 uncu maddeye göre, "sendikaların, sendika şubelerinin ve konfederasyonların, genel kurul dışındaki organlarının üyeliklerine, aynı kişi üst üste dört olağan genel kurulca seçilebilir. Bu süre sonunda ortadan bir olağan genel kurulun toplanması için gereken süre geçmedikçe aynı kişiler tekrar organlara üye seçilemezler."Konfederasyon organları için bu sürenin ayrı düşünülmesi öngörülmüştür. Ayrıca geçici 4 üncü madde, kanunun yürürlüğe girdiği tarihte söz konusu organlara seçilmiş bulunanların iki dönem daha seçilebilmelerine olanak tanımaktadır.

(5) Sendikaların Faaliyetleri:

Sendikaların faaliyetleri konusunda getirilmiş olan en belirgin kısıtlama, sendikaların siyasal faaliyetleri ile ilgilidir. Sendikalar Kanununun 37 nci maddesi, Anayasa'nın 52. maddesindeki hükmü tekrarladıktan sonra, bir ölçüde yumuşatıcı bir yoruma olanak tanıyabilecek şu cümleyi ifade etmiştir: "Sendika ve konfederasyonların üyelerinin münhasıran ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesi amacıyla yapacakları mesleki faaliyetler siyasi faaliyet sayılmaz."

Sendikal faaliyetle siyasal faaliyet arasında sınır çizmenin zorluğu, eski ve çetin bir sorunun özünü oluşturmaktadır. Geçmişte bugünküne benzer bir siyaset yasağını öngörmüş bulunan 1947 tarihli Sendikalar Kanununun yürürlükte olduğu dönemlerde neredeyse tüm sendikal faaliyetlerin siyaset yasağı içine sokularak engellenmesi yoluna gidildiği; ancak, o zamanın siyasal iktidarlarını destekleyici nitelikteki siyasal faaliyetlerin geniş bir memnuniyetle karşılandığı görülmüştür.

Yürürlükteki mevzuata karşı ILO'(Uluslararası Çalışma Örgütü) dan kaynaklanan şikayetlerin temel unsurlarından biri de bu siyaset yasağı konusuyla ilgilidir. Bu konularla ilgili olarak ülkemizi ziyaret etmiş bir heyete başkanlık etmiş olan, ILO Sendika Özgürlüğü Komitesi Başkanı Simpson siyasal faaliyet ile sendikal faaliyet arasındaki "çizginin nerede olduğunu ve nerede çizilmesi gerektiğini" sendikaların "çok iyi bildiklerine" inandığını ifade etmiş ve ILO'nun " siyasal faaliyetlere ilişkin olarak sendikalar üzerinde topyekün yasaklar" getirilmesine karşı olduğunu belirtmiştir.

Siyaset yasağı ile ilgili kısıtlamalar bundan ibaret değildir. 2821/37 nci madde, ayrıca, sendika ve konfederasyon yöneticilerinin, bir siyasi partinin yönetim organlarından herhangi birinde görev almasını yasaklamaktadır. İlave olarak, mahalli ve genel seçimlerde aday olanların, sendika veya konfederasyondaki görevlerinin askıya alınması, seçilmeleri halinde ise bu görevlerinin son bulması öngörülmüştür.

Sendikaların faaliyetleriyle ilgili bir diğer kısıtlama, eğitim faaliyetleri konusunda getirilmiştir. Eğitim faaliyetlerinin kapsam ve amacı belirlenirken daha önceki düzenlemede yer alan " genel kültürlerini genişletecek" ibaresine yer verilmemiş, " İşçilerin...mesleki bilgilerini artıracak, milli tasarruf ve yatırımların gelişmesine, reel verimliliğin artmasına hizmet edecek" biçiminde bir tanımlama ile yetinilmiştir. Ayrıca önceki düzenlemede, mesleki teşekküllerin faaliyetleri arasında yer alan " üyelerin refah ve mesleki menfaatlerini herhangi bir şekilde ilgilendirebilecek her konu hakkında inceleme ve araştırmalar yapmak, gaye ve fikirlerinin gerçek-

leştirilmesi için her türlü kanuni yollardan faaliyet sarfetmek " yolunda ifade edilen hususa yürürlükteki düzenlemede rastlanmamaktadır.

Yürürlükteki düzenleme ile, işçi teşekküllerinin "eğitim, kütüphane ve spor tesisleri ile mesleki öğretimleri ve toplantıları için lüzumlu menkul ve gayrimenkul malları, bu mallarla ilgili alacaklar haczedilemez, bu mallar vergiye tabi tutulamaz" yolunda önceki düzenlemede yer alan hüküm de yürürlükten kaldırılmıştır.

(6) Sendikaların Denetlenmesi:

2821/47 nci madde ile ayrıntılı bir idari ve mali denetim mekanizması öngörülmüştür. Gerçekten daha önceki 274 sayılı yasa çerçevesinde denetim açısından herhangi bir eksiklik bulunduğunu söylemek olanağı bulunmamaktadır.

Bu noktada önemle belirtilmesi gereken husus, sendikalar üzerindeki gerçek ve etkin bir denetimin, ancak üyeler tarafından yapılabileceğinin bilinmesidir. Kamusal otoritelerin denetimi, sendikanın kendi içinde bulunması gereken demokratik denetimin yerini alacak bir yoğunluk ve nitelik kazanma eğilimi taşırsa, bu takdirde başka önemli sakıncaların doğması önlenemez.Bu durumda, sendikaların üyeleri tarafından yönetilen örgütler olma niteliklerini yitirmeleri dışardan ve tepeden yönetilen kuruluşlar haline gelmeleri, kısacası sendika olma özelliklerinin ortadan kalkması gibi bir durum doğabilir.

2821 sayılı Yasanın 7 nci maddesinde, sendikaların tüzüğünde yer alması gereken unsurlar, çok ayrıntılı olarak belirlenmiştir. Sendikal örgütlerin amaçlarını "gerçekleştirmek üzere sürdürecekleri çalışma konuları ve çalışma biçimleri" ve "harcamaların nasıl yapılacağı, yetkilerin nasılverileceği ve yetki sınırları" bunlar arasındadır. Bu durum, sendika tüzüklerinin adeta birer faaliyet programı niteliği kazanmasına yol açma sakıncasının taşımaktadır. Dolayısıyla, sendikal örgütlerin gerek kuruluş gerekse faaliyet aşamasında "tüzüğe uygunluk" açısından kamu otoritelerince denetlenmelerinin faaliyet programlarının denetlenmesi biçimine dönüş-

mesine şaşmamak gerekir. Bunun anlamı ise kamu otoritelerinin, genel kurul işlevlerini üstlenmesi noktasına kadar varabilir.

Sendikaların denetlenmesi konusunda bugüne kadar yaşadığımız uygulama, baskıdan başka bir şey değildir. Hükümet, yasadaki denetim yetkisini, sendikaları tehdit etmenin ve kamuoyu ve üyeler önünde "şüpheli" duruma düşürmenin bir aracı olarak kullanmaya çalışmıştır. Sendikalar, bir suç örgütüymüş gibi ele alınmaktadır. Bundan en az yüz yıl önce sona erdirilen bu anlayış canlandırılmamalıdır. Ayrıca, sendikaların eğitim faaliyetlerine dinleyici olarak polisin girmesi, sendikalara bu olumsuz bakışın bir ürünüdür ve önlenmelidir.

(7) Toplu Sözleşme Birimi:

2822 sayılı Toplu İş sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununun 3 üncü maddesine göre, toplu iş sözleşmesi, işyeri ve aynı işkoluna dahil birden çok işyeri veya işletme düzeyinde yapılabilmektedir. Dolayısıyla işkolu sözleşmesi yapma olanağı kaldırılmıştır. Oysa, işkolu sözleşmelerinin gerek bizde ve gerekse dünyada çerçeve niteliğindeki hükümlerin belirlenmesine olanak tanıyan başarılı örneklerine rastlanmıştır. Bu olanağın ortadan kaldırılmasında geçerli bir açıklama bulmak zordur.

(8) Toplu Sözleşme Yetkisi :

İşkolu esasına göre kurulmaları öngörülmüş bulunan sendikaların toplu sözleşme ve buna bağlı olarak grev konusunda yetkili olabilmeleri iki ayrı koşula bağlanmıştır. 2822/12 inci maddeye göre, bir sendika yetkili olabilmek için önce kurulu olduğu işkolunda çalışan işçilerin % 10'unu ve ayrıca toplu sözleşme yapmak istediği birimde (işyeri, işyerleri, işletme) çalışan işçilerin yarıdan bir fazlasını temsil ettiğini ispat etmek zorundadır. Dolayısıyla, bir sözleşme biriminde çalışan işçilerin tamamını temsil eden bir sendika, eğer kurulu olduğu işkolunda çalışanların % 10'undan fazlasını temsil etmek durumuna gelmemişse, bu sözleşme biriminde toplu sözleşmeye taraf olma yetkisinden yoksun kalmakta ve burada işçiler adına toplu sözleşme yapılması tümüyle ola-

naksızlaşmaktadır.

Nitekim, Uluslararası Çalışma Örgütünün yürürlükteki çalışma mevzuatıyla ilgili eleştirilerinin en çok bu noktada yoğunlaştığı görülmektedir.U.Ç.Ö. ayrıca, sözleşme öncesinde "yetki belgesi" alma koşulunu bir "idari ön izin" olarak değerlendirmekte ve özgür gönüllü toplu pazarlık ilkesi ile bağdaşır görmemektedir. Bu nedenle Türkiye'nin 1951 yılında imzaladığı 98 no.lu sözleşmeye aykırı bir durum bulunduğu sonucuna varmaktadır.

Öteyandan yetkili sendikayı belirleme ve yetki belgesi verme görevinin, siyasal iktidarın emrinde bir kuruluş olarak Çalışma Bakanlığına tanınmış olmasından doğan ihtilaf, sürtüşme ve karışıklıkların, yeni düzenleme çerçevesinde önemli ölçüde yoğunlaştığı görülmektedir.

(9) Resmi Arabulucuk:

Toplu sözleşmenin yapılması için bir araya gelen taraf temsilcileri, görüşmenin başladığı tarihten itibaren otuz gün geçmesine rağmen anlaşamamışlarsa, taraflardan birinin talebi üzerine, uyuşmazlık resmi arabulucuya intikal etmektedir. Resmi Arabulucu, Çalışma Bakanlığına bağlı resmi arabulucuk teşkilatına dahil ve bir liste halinde isimleri belirlenmiş olan görevlilerden biridir. Resmi Arabulucular listesi, esas olarak Çalışma Bakanlığı tarafından ve belli siyasal koşulların egemen olduğu bir konjonktür içinde belirlenmiş olduğundan işçi kesimi tarafından, bu listeyi oluşturan isimlerin tarafsızlık özelliği bakımından güven verici bulunduklarını söylemek zordur.

Bir bakıma, resmi arabulucu, daha önce 275 sayılı Yasa ile öngörülmüş bulunan " uzlaştırma kurulu"nun, yerini almıştır. Uzlaştırma Kurulunun tarafların özgür iradeleriyle seçtikleri iki temsilciden ve bunların seçtikleri üçüncü bir kişiden oluştuğu anımsanacak olursa, getirilen değişikliğin, daha otoriter ve daha müdahaleci bir nitelik taşıdığını kabul etmek gerekir.

Toplu görüşmenin başladığı tarihten itibaren altmış gün

geçmesine rağmen anlaşma sağlanamamışsa, Çalışma Bakanlığı yetkili organı, başvuru üzerine, ilgili mahkemeden bir başka resmi arabulucunun belirlenmesini istemekte veya tarafların anlaşmaları halinde daha önce görevlendirilmiş olan arabulucu varsa, görev, onun tarafından sürdürülmektedir.

Bu yolla birbiri ardına eklenen görüşme, arabuluculuk ve yetkili organların karar verme sürelerinin toplamı 150 güne yaklaşmaktadır. Bu süre, bir sendikanın görüşmenin ilk gününde uyuşmazlık çıkarması halinde, greve gidebilmek için beklemesi gereken süre olmaktadır.

Görüşme ve arabuluculuk sürelerinin herhangi bir aşamasında tarafların anlaşmaya varması halinde toplu sözleşmenin aktedilmesi, kuşkusuz, mümkündür. Ancak arabuluculuk için öngörülen sürelerin sonunda anlaşmaya varılmamışsa, sendikanın altı iş günü içinde greve gitmemesi halinde yetki belgesinin hükmü kalmamakta, bu durumda, her türlü yetki ve görüşmelerle ilgili sürecin yeniden başlaması gerekmektedir. Demek oluyor ki sonuçta grev kararı verecek durumda olmayan bir sendikanın, hiç değilse yetki belgesini yitirmemesi için görüşme veya arabulucu sürecinin bitiminde önce anlaşmaya varmasını zorlayıcı bir düzenleme yürürlüğe konulmuş bulunmaktadır.

(10) Bakanlar Kurulunun Teşmil Yetkisi:

2822/11 inci Maddeye göre, " üyelerinin sayısı bağlı olduğu işkolunda çalışan işçilerin en az yüzde onunu temsil eden işçi sendikalarından en çok üyeye sahip olan sendikanın yapmış olduğu bir toplu iş sözleşmesini, Bakanlar Kurulu, o işkolunda işçi veya işveren sendikaları veya ilgili işverenlerden birinin veya Çalışma Bakanı'nın talebi üzerine, Yüksek Hakem Kurulu'nun görüşünü aldıktan sonda tamamen veya zorunlu değişiklikleri yaparak o işkolunun toplu iş sözleşmesi bulunmayan diğer işyerlerine veya bu kısmına teşmil edebilir."

Bakanlar Kurulu'nun bir toplu iş sözleşmesini" zorunlu değişiklikleri yaparak" teşmil edebilme yetkisine sahip olması uygulamada, teşmil yoluyla sözleşme kapsamına dahil edilen işyerlerinde, iş ilişkilerinin toplu sözleşme düzenini tamamen dışında idari yolla düzenlenmesi sonucunu doğurabilir.

Bu nitelikteki işyerlerinin oldukça geniş bir kapsam oluşturabilecekleri tahmin edilebilir.

(11) Grev Yasakları:

Yürürlükteki mevzuatın getirdiği en belirgin değişiklikler, grev kısıtlamaları ve yasakları konusunda görülmektedir.Bu değişik hükümler bazı bölümler halinde incelenecektir.

(12) Grev Hakkı Kapsamı: Grev daha önceki dönemde 275 sayılı Yasa ile öngörüldüğü gibi, yürürlükteki mevzuat da grev hakkının kapsamını, sendika özgürlüğüne sahip olan işçilere ve toplu sözleşme hakkı ile sınırlı tutmuştur. Bu arada, 10 Ocak 1981 tarihinde Ceza Kanununda yapılan bir değişiklikle, " memurların veya işçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin" grev niteliğindeki eylemleri karşısında hapis cezasını da içeren cezaların uygulanması öngörülmüştür.

(13) Hak Uyuşmazlıklarında Grev Yasağı: Gerek Anayasa'nın 54 üncü maddesi, gerekse 2822 sayılı yasanın 25 inci maddesi grevi " toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması hali" ile sınırlı bir hak olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla, mevzuat veya toplu iş sözleşmesi hükümlerinin ihlalinden doğan hak uyuşmazlıklarının çözümü amacıyla greve başvurulması yasaktır. Bir başka deyişle, bazı hak ve menfaatlerin kağıt üzerine geçirilmesi aşamasında greve müsaade vardır. Ancak, bu hak ve menfaatlerin hayata geçirilmesi amacıyla greve başvurma olanağı kaldırılmıştır.

(14) Grev Yasağı bulunan işler ve işyerleri: Bu tür işlerin ve işyerlerinin kapsamı genişletilmiştir. 2822/29 uncu maddeye göre, "su, elektrik,havagazı,kömür,tabii gaz ve petrol sondajı, üretim, tasfiyesi ve dağıtımı işleri" özel sektör tara-

fından yürütülüyor olsa bile grev yasağı kapsamına alınmış bulunmaktadır. Ayrıca, bankacılık işleri, kamu kuruluşlarınca yürütülen itfaiye, temizlik işleri ile şehir içi deniz kara ve demiryolu ve diğer raylı toplu yolcu ulaştırma hizmetleri, cenaze ve tekfin işleri, huzurevleri mezarlıklar ve Milli Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ile Sahil Güvenlik Komutanlığınca doğrudan işletilen işyerleri grev yasağı kapsamına alınmıştır.

(15) Bakanlar Kurulunun Grev Erteleme Yetkisi:

2822/33.ncü Maddeye göre, Bakanlar Kurulu, bu yetkisini, karar verilmiş bir grevin " genel sağlığı veya milli güvenliği bozucu nitelikte" olması gerekçesine dayanarak kullanabilmektedir. Böyle bir hüküm daha önceki mevzuatta da yer almaktaydı. Ancak, 2822 sayılı Yasada ve Anayasanın 34. ncü maddesinde, "Grev ve lokavtın...ertelendiği hallerde ertelemenin sonunda, uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulunca çözülür" hükmünün öngörülmüş olması önemli bir değişiklik teşkil etmektedir. Bu bağlamda, Bakanlar Kuruluna tanınmış olan erteleme yetkisi, yasaklama yetkisine dönüşmüş olmaktadır. Ayrıca 2822/33 ncü maddeye göre, " olağanüstü halin ilan edildiği bölgelerde grev...ertelenmesi kararlarına ilişkin davalarda yürütmenin durdurulmasına karar verilemez.

(16) İş Mahkemesinin Grevi Durdurma yetkisi:

2822/47.nci Maddeye göre, "Grev hakkı...iyi niyet kurallarına aykırı tarzda, toplum zararına ve milli serveti tahrip edecek şekilde kullanılamaz." Maddeye göre, ayrıca, yetkili iş mahkemesi, Bakanlar Kurulunun başvurusu üzerine, belirtilen bu gerekçelerle başlamış olan bir grevi durdurabilir. 275 sayılı eski yasada yalnızca lokavt hakkının kötüye kullanılması hali hükme bağlanmış bulunuyordu. İş mahkemelerine tanınan bu yetkinin, özellikle," milli serveti tahrip" açısından kullanımının doğuracağı bazı ciddi sonuçlar olabilir. Zira, grev en değerli "milli servet" olan emeğin korunması için bulunmuş bir yoldur. Ancak, her grev uygulaması-

nı "milli serveti tahrip edici" olarak değerlendirenler bulunabilir.

(17) Sıkıyönetim ve Olağanüstü Hal Koşullarında Grev:

2822/31 inci madde ile "olağanüstü haller ile sıkıyönetim halinde uygulanacak hükümler saklı" tutulmuştur. Bu düzenleme, Uluslararası Çalışma Örgütünden kaynaklanan, yürürlükteki çalışma mevzuatı ile ilgili şikayetlerin yoğunlaştığı hususlardan birini teşkil etmektedir. Bilindiği üzere 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 3/f maddesine göre sıkıyönetim Komutanları , grev hakkının kullanımını ve tümüyle sendikal faaliyetleri sürekli olarak durdurmak veya izne bağlamak yetkisine sahiptirler.

Öte yandan, olağanüstü hal ilan edilen yerlerde, bölge valilerine grev kararlarını en çok bir aya kadar erteleme yetkisi tanınmıştır.

(18) Yasaklanmış Grev Türleri:

Siyasi amaçlı grev, dayanışma grev, genel grev konusundaki yasaklama bir Anayasa hükmü olarak öngörülmüş ve bu hüküm 2821 sayılı yasanın 25 nci maddesinde tekrarlanmıştır.

(19) Ceza Hükümleri.

Grev yasaklarına aykırı hareket edilmesi hallerinde öngörülen cezalar artırılmıştır. Örneğin, siyasal amaçlı greve karar verenler veya teşvik edenler hakkında uygulanan ceza, 2822/72 nci maddeye göre 18 ay hapis cezasına ulaşabilmektedir.

(20) 2822/48 inci maddeye göre, ilgili sendikanın, işyerinin giriş çıkış yerlerine en çok ikişer grev gözcüsü koyma yetkisi bulunmaktadır. Ayrıca, grev esnasında " bu işyerinde grev vardır" ibaresinin dışında grev yapılan işyerleri ve çevresine afiş, pankart gibi ilan vasıtalarını asmak veya yazılar

yazmak yasaktır. Grevciler için, kulübe, baraka ve çadır gibi barınma vasıtalarının, işyeri ve çevresinde kurulması da yasaklanmıştır.

Öte yandan, 2822/38 inci madde ile , işverenin grevin sonuçlarından göreceği etkileri hafifletici bir düzenlemeye gidilmiş bulunulmaktadır. Maddeye göre, "Çalışan işçilerin ürettiği ürünlerle her türlü stokların işveren tarafından işyerinden dışarı çıkarılmasına engel olunamaz".

2822/37 inci maddeye göre, grev uygulama hakkı, grev kararının işverene tebliğini izleyen altmış gün içinde kullanılabilir. Ayrıca, grevin uygulanacağı tarihin altı iş günü önceden işverene bildirim zorunluluğu getirilmiştir. Bu iki yeni hüküm de, grevin işveren üzerindeki zorlayıcı etkisini iyice azaltmaktadır.

(21) Yüksek Hakem Kurulu:

Grev yasaklarının ve ertelemelerinin kapsamının geniş tutulması, bu durumlarda uyuşmazlıkları çözmekle yetkili kılınmış bir resmi zorunlu tahkim kurumu olarak Yüksek Hakem Kurulunun önemini olağanüstü boyutlarda artırmıştır. Denilebilir ki çalışma ilişkilerinin düzenlenmesinde Yüksek Hakem Kurulu, temel belirleyici kurum niteliğini kazanmıştır.

Yüksek Hakem Kurulu, ayrıca, kuruluş yapısı, bakımından da anlamlı bir değişikliğe uğramış bulunmaktadır. 275 sayılı Yasaya göre toplam dokuz kişiden oluşan kurul üyeleri arasında zikredilen şu temsilcilere, 2822 sayılı Yasa yer tanımamıştır:

- Danıştay Genel Kurulunun seçeceği bir dava Dairesi başkanı,
- Üniversitelerin ilgili öğretim üyelerinin toplanarak kendi aralarında seçecekleri bir iktisat veya iş hukuku öğretim üyesi;

Çalışma Bakanlığı Birinci Hukuk Müşaviri,

2822/53. ncü maddeye göre, bu temsilcilerin yerine, Yüksek Hakem Kurulu üyesi olmaları öngörülenler şunlardır:

- Bakanlar Kurulunca seçilecek , ekonomi, işletme,sosyal politika veya iş hukuku konularında uzman bir üye;
- YÖK tarafından seçilen bir üye;
- DPT Sosyal Planlama Dairesi Başkanı

Diğer Yasaların Getirdiği Kısıtlamalar

Önemlileri aşağıda belirtilen bazı yasalar da, gerek doğrudan, gerek ismimiz belirtilmeden genel kısıtlamaların bir parçası olarak, çalışmalarımızı daraltmış, gücümüzü azaltmış ve faaliyetlerimize önemli engeller getirmiştir.

(1) 4.10.1983 tarih ve 2908 no.lu Dernekler Yasası

(2) 6.10.1983 tarih ve 2911 no.lu Toplantı ve Gösteri yürüyüşleri Yasası,

(3) 18.6.1983 tarih ve 2843 sayılı Yasa ile Özel Öğretim Kurumları Yasasında değişiklik,

(4) 1.4.1981 tarih ve 2443 No.lu Devlet Denetleme Kurulu Kurulması Hakkında Kanun,

(5) 25.10.1983 tarih ve 2935 no.lu Olağanüstü Hal Kanunu,

(6) 16.6.1985 tarih ve 3233 no.lu Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun bazı maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun,

D.SONUÇ

12 Eylül'ü izleyen ve olağanüstü denilen dönem boyunca, sendikal faaliyetlerin geniş ölçüde askıya alınmış olması dolayısıyla, parasalcı ekonomi politikalarının uygulaması açısından elverişli bir ortam doğdu; ancak, "normal sendikal hayat"a geçildikten sonra bu kolaylığın yitirilmiş olacağını ileri sürenler olmuştur. Ancak, şimdi açıkça görülüyor ki, bu açıdan değişen çok şey yoktur. Olağanüstü dönemde yürürlüğe sokulmuş olan hukuksal çerçeve, sendikaları bu dönemi aratmayacak bir sözde " disiplin" içinde tutmanın yasal vasıtalarını yeterince sağlamış bulunmaktadır.

Bu arada, mevcut yasalarla sendikacılık yapmanın olanaksız olduğunu ileri sürenlere ve mevcut hukuksal çerçeveyi sendikacılığın gereklerini yerine getirmemenin bir gerekçesi haline getirme eğilimi içine girenlere de rastlanıyor. Hatta bazılarına göre, artık sendikacılık bitmiştir bile denilebilir.

Ancak, bizim bu görüşlere katılmamız mümkün değildir. Çünkü "mevzuat müsait değildir" diye sendikal mücadeleden vazgeçme hakkımız yoktur. İnanıyoruz ki, mücadele her koşulda mümkündür. Üstelik, koşullar ağırlaştıkça sendikal mücadelenin gereği daha da belirginleşmektedir.

Eğer bugün güçlü ve etkin bir düzeye erişmiş bulunan sendikacılık hareketlerinin geçmişteki öncüleri, mevzuat güçlükleri karşısında mücadele alanını terketmiş olsalardı, sendikacılığın bugünkü çağdaş düzeyine ulaşması mümkün olamazdı. Mevzuat, yetersizliğimize gerekçe olmamalıdır. Ama, mevzuatın bugünkü durumunun sorumluluğunda bizim de payımız vardır. Elbette ki yasalara saygılı olacağız. Ancak, mevzuatı biçimlendirme çağdaş demokratik hukuk devleti ilkelerine uygun bir düzeye getirme sorumluluğumuzun gereklerini de elden bırakmayacağız.

Sendikal hareketin tarihi, işçilerin çalışma ve yaşama koşullarının korunması ve geliştirilmesi mücadelesinin hem toplu iş sözleşmeleri, hem de mevzuat değişiklikleri aracılığıyla gerçekleştirildiğini göstermektedir. 1980 öncesinde, ekonomik ve siyasal duruma bağlı olarak, Türkiye'de toplu iş sözleşmelerine ağırlık verilmiş, yasaları işçi lehine değiştirme mücadelesinde işçiler ve sendikalar doğrudan fazla etkili olmamışlardır. Bugün ise durum farklıdır. Bugün yürürlükte olan ve yukarıda ayrıntılarıyla değerlendirilen hukuksal çerçeve içinde, yalnızca toplu iş sözleşmeleriyle kısıtlı bir anlayış, işçilerin çalışma ve yaşama koşullarını koruyamaz ve geliştiremez. Sendikalar olarak, bugünkü yasaların kısıtlayıcı çalışma ortamında bile, tüm yasal ve demokratik yolları kullanarak, mevzuattaki işçi aleyhine hükümlerin değiştirilmesi için mücadele etmek durumundayız. İşçilerin yaşama ve çalışma koşullarının korunması ve iyileştirilmesi görevi, ancak ve ancak, hem toplu iş sözleşmeleri, hem de yasalar alanlarında ortak ve koordineli bir mücadele ile gerçekleştirilebilir. İşçilerin yaşama ve çalışma koşullarını yalnızca toplu iş sözleşmeleriyle ve bugünkü mevzuat çerçevesindeki haklarıyla koruyup geliştirebileceklerini sananlar, büyük bir yanılgı içindedirler. Diğer ülkelerdeki işçi hareketlerinin tarihi ve kendi tarihimiz, iki alandaki mücadelenin, zaman zaman birine ağırlık vererek bir bütünlük içinde geliştirilmesi gerektiğini öğretiyor. Bu nedenle, tüm yasal haklarımızı ve demokratik yolları kişiler ve sendikalar olarak kullanarak, çevremizdeki bu demir parmaklığı kaldırma mücadelesine, en az toplu iş sözleşmeleri kadar önem vermek zorundayız.